

MEMORIAŁ
Generał Marii Wittek

"Izmiriel"

AK
W-wa
Powstanie
I Armia WP
IX 1944-50

† 1998 KW VM

por. **MOCARSKA-ŻERAŃSKA**
Helena

zd. Mocaraska

ps. "Struga"

2.517/USK
1

1942-1944 AK

1.10.44-1950 WSP
I Armia

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI —††

MOCARSKA - ŻERAŃSKA Helena

ps. „Strega”

I/1. Relacja ✓ k. 21, s. 1-24

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora ✓ k. 14, s. 1-15

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓ k. 7, s. 1-7

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora ✓ k. 5, s. 1-5

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r.

III/5 – inne... —

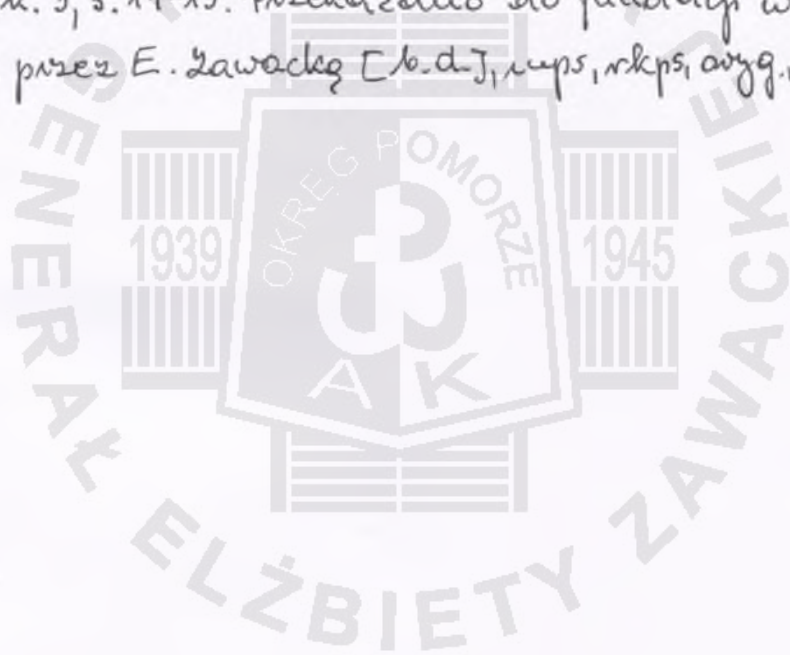
IV. Korespondencja ✓

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓

VI. Fotografie ✓ ksero - list, reprodukt list

I/1 Relacje

- Schemat relacji o wojennej służbie kobiet-żołnierzy w I i II Armii Wojska Polskiego w latach 1939-1945, 1998, mps, rkps, oryg., k. 2, s. 1-4
- Biogram oprac. przez M. Suleję i W. Mistala, 2001, mps, rkps, kopia, k. 4, s. 5-8
- Kawaler Wirtuti Militari, oprac. J. Sroczyńska [b.d.], mps, rkps, kopia, k. 1, s. 9-10
Przystąpiła do fundacji J. Sitachelska, 2003r.
- Kawaler Wirtuti Militari, oprac. M. Fejgin [b.d.], mps, rkps, kopia, k. 2, s. 11-12.
Przystąpiła do fundacji J. Sitachelska, 2003r.
- J. Woznicka, Helena Żerawska z d. Mocarska ps. „Struga” [b.d.], mps, kopia, k. 4, s. 13-16. Przystąpiła do fundacji w 2005r.
- Biogram oprac. przez E. Zawacką i J. Kwamp do III t. „Słownika VM Kobiet”, mps, rkps, kopia, k. 3, s. 17-19. Przekazano do fundacji w 2007r.
- Biogram oprac. przez E. Zawacką [b.d.], mps, rkps, oryg., k. 5, s. 20-24.

3/11/9

**Schemat relacji o wojennej służbie kobiet-żołnierzy
w I i II Armii Wojska Polskiego
w latach 1939-1945**

Relację można również sporządzić w sposób opisowy uwzględniając punkty schematu, ale nie rozdzielać opisu na poszczególne punkty.

I. DANE OSOBOWE

1. Nazwisko / także panieńskie z datą zmiany /, imiona

ZERAŃSKA - MOCARSKA, (31.12.44)
panieńskie

2. Data i miejsce urodzenia / w przypadku wsi podać powiat /

6. I. 22 WARSZAWA

3. Imiona rodziców, nazwisko panieńskie matki, dane o ich pracy zawodowej i społecznej

JANINA, STEFAN
ZERAŃSKA

4. Obecny adres składającej relację, nr telefonu

II. DANE ŚRODOWISKOWE

1. Wykształcenie / nazwy szkół i lata ich ukończenia /

WYŻSZE (SGPiS)

2. Miejsce zamieszkania przed 1939 rokiem

WARSZAWA, UL. ORDYŃSKA

3. Czym zajmowała się przed 1939 rokiem / nauka, praca - jaka ?/

NAUKA, ^{po 39-tym} MATURA (TAJNE KOMPLECTY)
MEDYCYNĄ — — —

4. Przynależność do ZHP, PWK, PCK, Związek Młodzieży Wiejskiej, Sodaliczja Mariańska

ZHP

1/12

III. UDZIAŁ W KAMPANII WRZEŚNIOWEJ 1939 ROKU

Przydział, funkcja, służba wojskowa lub udział w obronie cywilnej, służba sanitarna.

UDZIAŁ W OBRONIE CYWILNEJ

IV. DANE Z OKRESU LAT 1939-1945

Nauka, praca, udział w konspiracji / jakiej ? /

od 1942 Armia Krajowa

1. Kiedy i w jakich okolicznościach znalazła się w ZSRR ? / wywiezienie, aresztowanie, ewakuacja, miejsce pobytu - charakter pracy /

NIE ZNALAZŁA SIĘ

2. Moja droga do wojska polskiego / mobilizacja, zaciąg ochotniczy /

PO PRZEPEŁNIENIU WISŁY JAKO ŁACZNICZKA AK
NAWIAZAŁA KONTAKT Z WP I NA WEASNA PROŚBĘ
ZOSTAŁA WCIĘLONA DO 2. DYWIZJI WP

3. Data rozpoczęcia służby w wojsku i data zdemobilizowania.

1.10.44 — 1950

4. Nazwy kolejnych jednostek, w których odbywała służbę wojskową

2 Dywizja WP

5. Jakie wykonywała zadania i jakie zajmowała stanowiska w wojsku

6. Jakie przeszła przeszkolenie w wojsku / szkoły, kursy, itp. /

7. W jakich bitwach brała udział / miejscowość, data, odniesione rany i kontuzje, gdzie i kiedy ? /

WYZWOLENIE WARSZAWY
BITWA O WAE POKORSKI
FORSOWANIE ODRY I NYSY
DOSZŁA DO KASY

3/1/3

8. Stopień wojskowy w chwili demobilizacji i obecnie / data /

PORUCZNIK

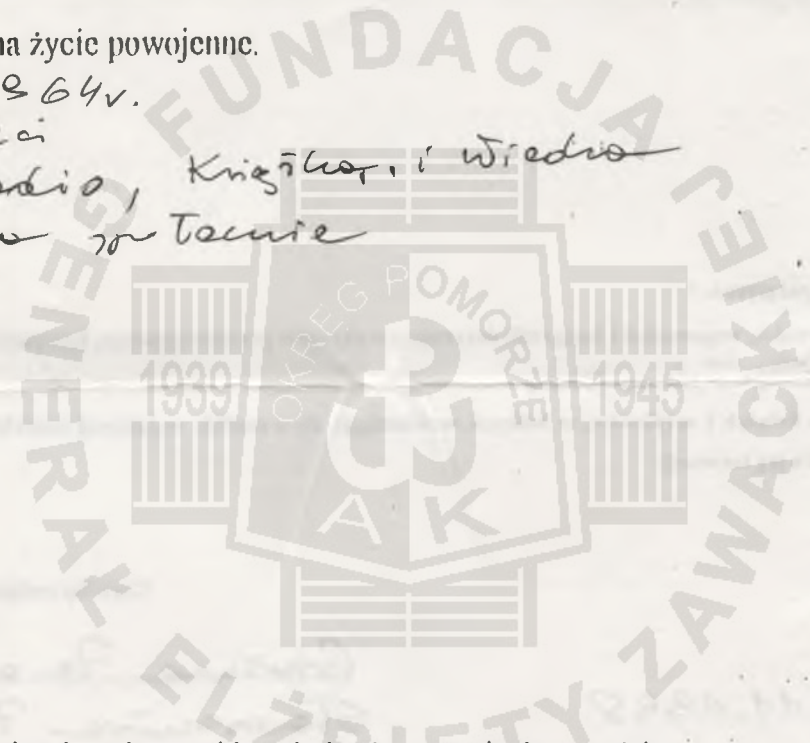
9. Odznaczenia bojowe, państwowe i społeczne

VIRTUTI MILITARI, KRZYŻ WALECZNYCH, KRZYŻ PARTYZANCKI, KRZYŻ POWSTANIA WARSZAWSKIEGO, ZŁOTY I ŚREDNI KRZYŻ ZASŁUGI, MEDALE „ZA WARSZAWĘ”, „ZA ODRĘ I NYSE”, „ZA BERLIN”, ZASŁUŻONY DZIAŁACZ KULTURY, V. ŻYCIORYS POWOJENNY

1. Dalsze kształcenie się. Warunki rodzinne. Praca zawodowa i działalność społeczna. Wpływ służby wojskowej na życie powojenne.

SGPIS 1964v.

Dwoje dzieci
Polskie Radio, Książka, i Wiedza
B. aktywna w terenie

2. Z jakimi trudnościami życiowymi borykała się po wyjściu z wojska.

Konflikt presji AK-oddziały z pomyślnie
kierującą do WP

3. Obecne źródło utrzymania / emerytura, renta z ogólnego stanu zdrowia, renta inwalidy wojennego, renta rolna, renta wdowia, proszę uwzględnić grupy inwalidztwa /

ZMARTA 22. 10. 1988

4. Obecny stan zdrowia

1/1/4

5. Z jakiego rodzaju służby zdrowia korzystała

SPOL. SŁUŻBA ZDR

6. Czy była represjonowana po wojnie / sama autorka lub jej rodzina, aresztowana, śledztwo, okoliczności, data, miejsce /

NIE

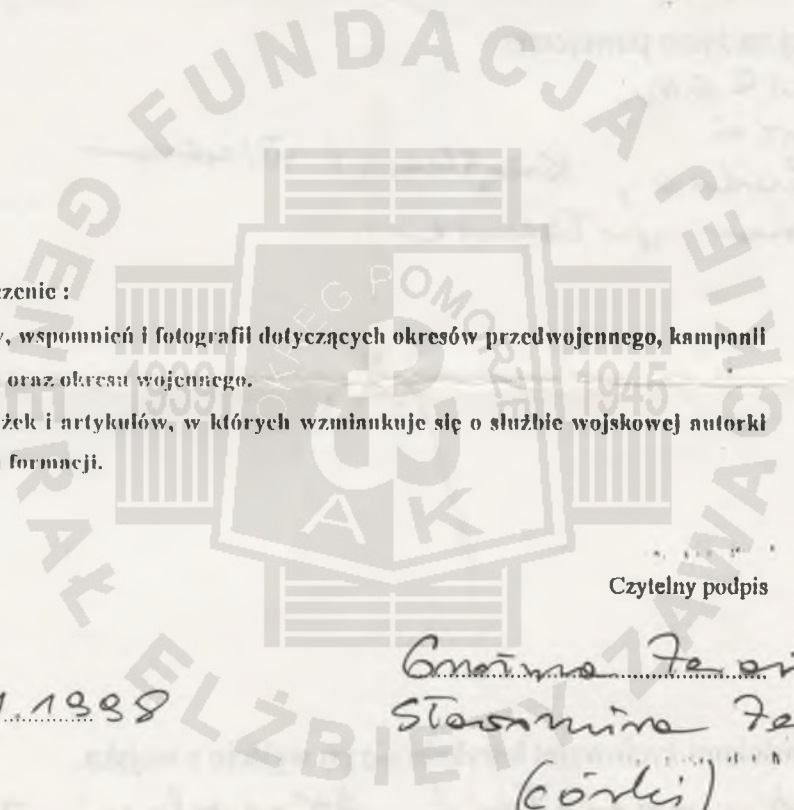
7. Krótka charakterystyka najbliższej rodziny, jej losy wojenne, a także szczególniejsze sytuacje życiowe rodziców, rodzeństwa, męża, dzieci - ich wykształcenie, zawody, zajmowane stanowiska.

Pożądane załączenie :

- dokumentów, wspomnień i fotografii dotyczących okresów przedwojennego, kampanii wrześniowej oraz okresu wojennego.
- wykazu książek i artykułów, w których wzmiankuje się o służbie wojskowej autorki relacji i o jej formacji.

Czytelny podpis

Data 1.11.1988

 Gen. Elżbieta Żwirka

 Stanisława Żwirki-Korwin

 (córki)

S II 01/18

Mocarska Helena z domu Schenkman - Żerańska

MOCARSKA - ŻERAŃSKA

IX Schenkman zwanika ps. Struga

Helena ŻERAŃSKA z d. MOCARSKA
(1922-1998)

z domu Schenkman zwanika od 1942

17 lat

Urodziła się 6 stycznia 1922r. w Warszawie jako córka Stefana i Janiny z Żerańskich. Ojciec jej był właścicielem sklepu z materiałami piśmiennymi przy Ordynackiej 13. Taki sam sklep prowadził jeszcze po wojnie na Słupeckiej 3. Miała troje rodzeństwa. Brat Stanisław (ur. 29.05.1919r.), w czasie okupacji student, należał do AK i uczestniczył w Powstaniu Warszawskim. Z obozu jenieckiego trafił do Anglii, gdzie został inżynierem. Starsza siostra, Barbara (ur. 4.04.1916r.), zamężna, po wojnie mieszkała w Warszawie. Młodsza, Maria (ur. 25.01.1924r.), skończyła medycynę i w latach 50-tych pracowała jako lekarz w Instytucie Onkologii w Warszawie.

Helena po ukończeniu w 1934r. prywatnej szkoły podstawowej p. Chełmońskiej uczyła się w Gimnazjum i Liceum im. J. Kochanowskiego i tam w lipcu 1940r. uzyskała maturę. W latach gimnazjalnych i licealnych należała do PWK. Po maturze ukończyła Roczne Kursy Handlowe po których do 1943r. pracowała jako sekretarka w firmie Royal (maszyny do pisania) na Złotej 48. W latach 1943 - 1944 pomagała ojcu w prowadzeniu sklepu i studiowała medycynę na tajnych kompletach Uniwersytetu Warszawskiego. [Od 1941r. należała do ZWZ-AK pod ps. Struga. W konspiracji w 1943r. ukończyła kurs łączności telefonicznej. W Powstaniu Warszawskim była łączniczką w Zgrupowaniu „Żywiciela” na Żoliborzu. We wrześniu 1944r. na rozkaz swojego dowództwa przepłynęła wraz z Karolem Więckowskim z AL Wisłę celem nawiązania łączności z armią Berlinga lub z wojskami sowieckimi. Po wykonaniu tego zadania została wcielona do 2 DP. Przydzielono ją do wydziału polityczno-wychowawczego jako bibliotekarkę dywizyjną. Jednocześnie prowadziła świetlicę dywizyjną. Poznała wtedy przyszłego męża, łotewskiego Żyda, por. Emanuela

272
1971

Schenkmana, pomocnika szefa zwiadu 2DP. 31 grudnia 1944r. wzięli ślub w kościele p.w. Najczystsze Serca Maryi na Pradze.

Porucznik Schenkman urodzony w 1910r. był synem Gotliba, lekarza w Rydze i Racheli z d. Naglis, zamordowanych przez Niemców w 1941 lub 1942r. Ukończył prawo na Uniwersytecie w Paryżu. W latach 1936 – 1938 służył w armii łotewskiej w artylerii ciężkiej. W okresie 1940 – 1941r. pracował w okupacyjnej, sowieckiej administracji na Łotwie. Gdy w czerwcu 1941r. na Łotwę wkroczyły wojska niemieckie, opuścił Rygę w szeregach tzw. Gwardii Robotniczej wraz z armią sowiecką. Od tego czasu do maja 1942r. jego losy nie są znane. W maju 1942r. został powołany do 43 Gwardyjskiej (łotewskiej) Dywizji Piechoty armii sowieckiej. W lipcu 1942r. został skierowany do Oficerskiej Szkoły Piechoty w Iwano-Wozniesieńsku. Po jej ukończeniu wrócił w lutym 1943r. do swej dywizji na stanowisko dowódcy plutonu. We wrześniu tego roku odkomenderowano go do I Korpusu Polskiego w Sielcach. Po zakończeniu wojny służył do marca 1947r. jako pełnomocnik ds. osadnictwa wojskowego w DOW IV w Katowicach. W kwietniu 1947r. otrzymał od Prezydenta Warszawy zgodę na zmianę nazwiska z Schenkman na Żerański. W latach 1947 – 1948 służył w II Oddziale Sztabu Generalnego, a w latach 1948 – 1951 w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego. Ukończył w tym czasie studia na Wydziale Dyplomatyczno-Konsularnym Akademii Nauk Politycznych. W latach 1951 – 1952 pracował jako wykładowca historii ZSRR i międzynarodowego ruchu robotniczego w Akademii Wojskowo-Politycznej im. F. Dzierżyńskiego. W maju 1953r. został przeniesiony do rezerwy w stopniu podpułkownika. Oficjalnym powodem zwolnienia go z wojska i wydalenia z PZPR było podawanie w życiorysach i aktach personalnych, niezgodnie z prawdą oraz że w okresie przedwojennym należał do partii komunistycznych na Łotwie i we Francji, że był prześladowany przez policję za działalność rewolucyjną. Po usunięciu z wojska pracował jako redaktor programów dla zagranicy w Polskim Radio, a następnie w Komitecie do Spraw Radia i Telewizji. Za służbę wojenną był odznaczony Orderem Czerwonej Gwiazdy, Krzyżem Walecznych oraz wieloma odznaczeniami upamiętniającymi.

Helena w marcu 1945r. objęła na trzy miesiące funkcję szefa kancelarii wydziału polityczno-wychowawczego 2 DP, już w stopniu starszego sierżanta. W charakterystyce służbowej z 13 maja 1945r. napisano o niej: „...*Oficerem polityczno-wychowawczym nie ma chęci zostać. Chce iść do cywila.*” Rozkazem Dowódcy 2 DP z 15 maja 1945r. została odznaczona Krzyżem Walecznych, a rozkazem Dowódcy 1 AWP z 15 czerwca 1945r. Srebrnym Medalem „Zasłużonym na Polu Chwały”. W lipcu 1945r. została

mianowana na stopień chorążego, w grudniu tego roku na stopień podporucznika, a w grudniu 1946r. na porucznika. W marcu 1946r. wstąpiła do PZPR. Od grudnia 1945r. do maja 1946r. pełniła służbę jako sekretarka kancelarii Zarządu Polityczno-Wychowawczego 1 AWP w Katowicach. Stamtąd została przeniesiona do Warszawy na stanowisko instruktora wydziału organizacyjnego, a następnie instruktora wydziału propagandy Zarządu Polityczno-Wychowawczego DOW 1. Pracowała tam do października 1947r. kiedy to dzięki podjętym wcześniej staraniom uzyskała zgodę na przejście do dalszej służby na stanowisku referenta w Oddziale II Sztabu Generalnego. Pracowała tam blisko trzy lata. Rozkazem Szefa Departamentu Personalnego MON nr 326 z 2 maja 1950r. została przeniesiona do rezerwy „ze względu na niemożność wykorzystania w wojsku”.

W latach 1946 – 1949 studiowała zaocznie na Wydziale Dyplomatyczno-Konsularnym Akademii Nauk Politycznych. Studia te przerwała z powodu macierzyństwa. W styczniu 1946r. urodziła syna Sławomira, a w styczniu 1949r. córkę Grażynę. Z opinii i charakterystyk służbowych znajdujących się w jej aktach personalnych wynika, że starała się poświęcać jak najwięcej czasu dzieciom i stroniła od dobrze widzianej w tych latach aktywności partyjnej. Z Gimnazjum i Liceum Kochanowskiego, a następnie ze studiów w ANP wyniosła dobrą znajomość języków obcych – angielskiego, francuskiego, niemieckiego i rosyjskiego.

Po zwolnieniu z wojska podjęła pracę w Polskim Radio jako redaktor odpowiedzialny redakcji greckiej, następnie polonijnej, a w końcu jako redaktor odpowiedzialny redakcji reportaży. Przerwane studia dokończyła w SGPiS. Od 1959r. pracowała w wydawnictwie „Książka i Wiedza”. Była członkiem Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki, Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich i Towarzystwa Przyjaźni Polsko – Radzieckiej.

Uchwałą Rady Państwa z dnia 21 sierpnia 1974r. Nr 0/1780 „Za zasługi bojowe w walkach z hitlerowskim najeźdźcą” została odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Zmarła 22 października 1998r.

Źródła:

BKiO KPRP, Imienny spis odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari w latach 1960-1987, s. 281, poz. 2321.

Waw CAW, akta pers. Heleny Żerańskiej, syg. 1641/79/231;
akta pers. Emanuela Żerańskiego, syg. 1641/79/2.

Waw Relacja M. Fejgin o Helenie Żerańskiej, grudzień 2000r.

7 Bartnikowski B., *Za Wisłę do swoich*, Żołnierz Polski 1973, nr 41.

7 *Frontowi żołnierze Warszawskiej Dywizji Piechoty*, Warszawa 1988, s. 34-37, 172, 188.

7 Margules J., *Druga Warszawska Dywizja Piechoty 1943-1947*, Warszawa 1984, s. 31.

p. 126/03
prywatna 4 Stachelske
20103
I/119

KAWALER VIRTUTI MILITARI

HELENA ŻERAŃSKA, pseudonim „Struga”, z domu Mocarska. Urodziła się 22 stycznia 1922 r. w Warszawie w rodzinie inteligenckiej. Chodziła do Prywatnej Szkoły p. Chełmońskiej, a potem do Gimnazjum II Miejskiego im. Jana Kochanowskiego w Warszawie.

Po wybuchu wojny w 1939 r. podjęła pracę w szpitalu w charakterze pielęgniarki, ucząc się równocześnie na tajnych kompletach, gdzie w 1942 r. zdała maturę. W 1943 r. była słuchaczką Tajnego Uniwersytetu w Warszawie (studia medyczne).

W latach 1942-1944 brała udział w ruchu oporu, Armii Krajowej, głównie jako łączniczka. Taką też funkcję pełniła podczas Powstania Warszawskiego w oddziale „Żywiciela” na Żoliborzu.

Wysportowana, odważna, zawsze podejmowała się bez wahania najtrudniejszych zadań. Dlatego Ją właśnie wybrano w połowie września 1944 r. do bardzo niebezpiecznego zadania – przepłynięcia Wisły na prawy brzeg w celu nawiązania kontaktów z dowództwem Wojska Polskiego lub Armii Radzieckiej. Razem z nią wydelegowano wtedy żołnierza Armii Ludowej ps. „Karola” (kpt. Karol Więckowski). Oboje umieli dobrze pływać, świetnie znali wybrzeże Wisły i to zadecydowało o ich wyborze do tej niesłychanie trudnej nocnej przeprawy.

Z ogromnym narażeniem życia pod nieustannym ogniem Niemców, rozświetlających raketami przeprawę, przepłynęli wpraw Wisłę i rankiem 16 września 1944 r. dotarli do pozycji 2 pułku artylerii lekkiej WP. „Struga” przeniosła list pułkownika „Żywiciela” oraz mapy, które miały służyć do nawiązania łączności z powstańcami.

Ten bohaterski czyn „Strugi” stał się równocześnie ważnym epizodem, który

zadecydował o Jej życiu osobistym. Naoczni świadkowie stwierdzili, że je późniejszy mąż – żołnierz 2 dywizji armii Berlinga – pomagając Jej wyjść z nurtów Wisły – powiedział: „pierwsza dziewczyna, która przepłynie z lewobrzeżnej Warszawy – zostanie moją żoną”. I tak się później stało. „Struga” została już w 2 Dywizji Piechoty I Armii Wojska Polskiego i razem z nią jako podoficer, przeszła szlak bojowy od Warszawy do Łaby. W 1945 r. została awansowana do stopnia chorążego.

Po wojnie pracowała w dowództwie okręgu wojskowego i w Sztapie Generalnym WP. W roku 1950 została zdemobilizowana w stopniu porucznika.

Za przepłynięcie Wisły i przeniesienie bardzo ważnych meldunków została odznaczona Krzyżem Walecznych. Otrzymała Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari (leg. nr 1751-74), Warszawski Krzyż Powstańczy (leg. nr 27-82-175 K) oraz odznaczenia pamiątkowe.

W roku 1950 podjęła pracę redaktora w Polskim Radio, a od 1959 r. w wydawnictwie „Książka i Wiedza”.

W latach powojennych, pracując i wychowując dwie córki, starała się uzupełnić swoje wykształcenie w Akademii Nauk Politycznych, a potem w Szkole Głównej Przemysłu i Handlu (handel zagraniczny).

Zmarła 22 października 1998 roku.

na podstawie

1. informacji uzyskanych od córki „Strugi”,
2. pracy Józefa Margulesa pt. *Druga Warszawska Dywizja Piechoty 1943-1947*, Wyd. MON 1984, str. 31
3. pracy zbiorowej pt. *Frontowi żołnierze Warszawskiej Dywizji Piechoty*, Wyd. MON 1988 (str. 34-37, 172, 188)

opracowała ~~Mirosława Bojda~~
Irena Sroczynska

Instytut Język Sztechielste
20 II 2003 r.

1/11/11

KAWALER VIRTUTI MILITARI

- M. Fajm
HELENA ŻERAŃSKA, pseudonim „Struga”, z domu Mocarska. Urodziła się 22 stycznia 1922 r. w Warszawie w rodzinie inteligenckiej. Chodziła do Prywatnej Szkoły p. Chełmońskiej, a potem do Gimnazjum II Miejskiego im. Jana Kochanowskiego w Warszawie.

Po wybuchu wojny w 1939 r. podjęła pracę w szpitalu w charakterze pielęgniarki, ucząc się równocześnie na tajnych kompletach, gdzie w 1942 r. zdała maturę. W 1943 r. była słuchaczką Tajnego Uniwersytetu w Warszawie (studia medyczne).

W latach 1942-1944 brała udział w ruchu oporu, Armii Krajowej, głównie jako łączniczka. Taką też funkcję pełniła podczas Powstania Warszawskiego w oddziale „Żywiciela” na Żoliborzu.

Wysportowana, odważna, zawsze podejmowała się bez wahania najtrudniejszych zadań. Dlatego ją właśnie wybrano w połowie września 1944 r. do bardzo niebezpiecznego zadania – przepłynięcia Wisły na prawy brzeg w celu nawiązania kontaktów z dowództwem Wojska Polskiego lub Armii Radzieckiej. Razem z nią wydelegowano wtedy żołnierza Armii Ludowej ps. „Karola” (kpt. Karol Więckowski). Oboje umieli dobrze pływać, świetnie znali wybrzeże Wisły i to zadecydowało o ich wyborze do tej niesłychanie trudnej nocnej przeprawy.

Z ogromnym narazieniem życia pod nieustannym ogniem Niemców, rozświetlających rakietami przeprawę, przepłynęli wpraw Wisłę i rankiem 16 września 1944 r. dotarli do pozycji 2 pułku artylerii lekkiej WP. „Struga” przeniosła list pułkownika „Żywiciela” oraz mapy, które miały służyć do nawiązania łączności z powstańcami.

Ten bohaterski czyn „Strugi” stał się równocześnie ważnym epizodem, który

zadecydował o Jej życiu osobistym. Naoczni świadkowie stwierdzili, że jej późniejszy mąż – żołnierz 2 dywizji armii Berlinga – pomagając Jej wyjść z nurtów Wisły – powiedział: „pierwsza dziewczyna, która przepłynie z lewobrzeżnej Warszawy – zostanie moją żoną”. I tak się później stało. „Struga” została już w 2 Dywizji Piechoty I Armii Wojska Polskiego i razem z nią jako podoficer, przeszła szlak bojowy od Warszawy do Łaby. W 1945 r. została awansowana do stopnia chorążego.

Po wojnie pracowała w dowództwie okręgu wojskowego i w Sztabie Generalnym WP. W roku 1950 została zdemobilizowana w stopniu porucznika.

Za przepłynięcie Wisły i przeniesienie bardzo ważnych meldunków została odznaczona Krzyżem Walecznych. Otrzymała Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari (leg. nr 1751-74), Warszawski Krzyż Powstańczy (leg. nr 27-82-175 K) oraz odznaczenia pamiątkowe.

W roku 1950 podjęła pracę redaktora w Polskim Radio, a od 1959 r. w wydawnictwie „Książka i Wiedza”.

W latach powojennych, pracując i wychowując dwie córki, starała się uzupełnić swoje wykształcenie w Akademii Nauk Politycznych, a potem w Szkole Głównej Przemysłu i Handlu (handel zagraniczny).

Zmarła 22 października 1998 roku.

na podstawie

1. informacji uzyskanych od córki „Strugi”,
2. pracy Józefa Margulesa pt. *Druga Warszawska Dywizja Piechoty 1943-1947*, Wyd. MON 1984, str. 31
3. pracy zbiorowej pt. *Frontowi żołnierze Warszawskiej Dywizji Piechoty*, Wyd. MON 1988, /str. 34-37, 172, 188/

opracowała Mirosława Fejgin

M. Fejgin

Przyjęte Jerine Nozmicke
12X 05

Helena Żerańska z d. Mocarska ps. „Struga”

Urodziła się 6 stycznia 1922r. w Warszawie jako córka Stefana i Janiny z Żerańskich. Pp. Mocarscy mieli jeszcze troje dzieci. Syna Stanisława ur. 29 maja 1919 który w czasie okupacji był studentem i żołnierzem AK ps. „Kasia”. Brał udział w Powstaniu Warszawskim. Po wojnie został w Anglii, gdzie pracował jako inżynier. Córki: Barbarę ur. 4 kwietnia 1916 i Marię ur. 25 stycznia 1924, łączniczkę AK ps. „Lambda”, która po wojnie skończyła medycynę i pracowała w Warszawie, w Instytucie Onkologii. Ojciec miał sklep z artykułami piśmiennymi przy ul. Elektorальной 11, matka zajmowała się domem.

Helena ukończyła prywatną szkołę powszechną p. Chełmońskiej w 1934r. a następnie Gimnazjum i Liceum im. J. Kochanowskiego, gdzie należała do Przysposobienia Wojskowego Kobiet. Maturę otrzymała już na tajnych kompletach w lipcu 1940r. Następnie skończyła Roczne Kursy Handlowe i pracowała jako urzędniczka w firmie Royal.

Od 1942r. należała do ZWZ-AK pod ps. „Struga”. Przysięgę złożyła na ręce Tadeusza Kern-Jędrychowskiego ps. „Szrapnel” w listopadzie tegoż roku. Przez cały czas służby była łączniczką w sztabie dowództwa Obwodu Żoliborz. Do wybuchu powstania obsługiwała skrzynkę kontaktową założoną w sklepie jej ojca dla oficera dywersji por. „Szeli” (Mieczysław Morawski) i poczty między dowództwem Okręgu Warszawskiego a Dowództwem Obwodu Żoliborz. W roku 1973 rozpoczęła studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Ziemi Zachodnich (tj. Uniwersytetu Poznańskiego działającego w Warszawie) – zdążyła ukończyć 1 rok studiów.

Tymczasem równolegle z pracą w poczcie konspiracyjnej 228 pluton łączności Obwodu Żoliborz przygotowywał się do zadań w otwartej walce. Helena została przydzielona do patrolu „Krzeminy” (Iwy Celarskiej-

I/1/14

Berganderowej) i razem z nimi przeszła szkolenie ogólnowojskowe, łącznościowe i telefoniczne.

Z początkiem powstania patrol objął służbę w centrali telefonicznej Obwodu.

4 sierpnia wobec zerwania łączności telefonicznej z dowództwem Okręgu d-ca Obwodu Żoliborz płk. Mieczysław Niedzielski ps. „Żywiciel” rozkazał wysłać łączniczki do d-cy Okręgu płk. Antoniego Chruściela „Montera”. Do tej misji została wyznaczona Ludmiła Janota-Chabielska ps. „Irena” wraz z jedną z łączniczek z plutonu 228. Pierwsza zgłosiła się na ochotnika „Struga”. Dziewczęta miały dotrzeć do płk „Montera” przekazać ustnie meldunek i odebrać rozkazy. Trzeba było przejść przez teren kontrolowany przez Niemców. Z poniesionymi rękami przeszły przez usiany trupami wiadukt koło Dworca Gdańskiego i dalej ulicami Pokorną i Stawki, gdzie już znajdowali się powstańcy. Kierowane przez nich dotarły do budynku poczty przy ul. Świętokrzyskiej i zameldowały się u płk „Montera”.

Rozkaz został wykonany ale dotarcie przez Stare Miasto na Żoliborz było już niemożliwe. W tej sytuacji objęły służbę przy telefonie składnicy meldunkowej Grupy Północ i pełniły ją do 20 sierpnia, kiedy została otwarta droga komunikacyjna kanałami. Skorzystały z niej natychmiast i Helena dołączyła do swojego patrolu.

Kiedy 15 września potwierdziły się meldunki o wyparciu oddziałów niemieckich z Pragi, płk. „Żywiciel” i d-ca żoliborskiego oddziału AL kpt. Jan Szaniawski „Szwed” postanowili nawiązać bezpośredni kontakt z dowództwem I Armii - przez specjalnych łączników. Do tego trudnego i niebezpiecznego przedsięwzięcia zgłosiło się kilka łączniczek. D-ca plutonu ppor. Józef Krzeski „Słuchawka” wybrał bardzo dobrze pływającą „Strugę”. Towarzyszył jej por. „Karol” Więckowski z AL. Wyruszyli 16 września po zachodzie słońca. Musieli przedostać się przez niezabudowane tereny między ul. Promyka a Wisłą, znajdujące się pod stałym ostrzałem nieprzyjaciela, i „przeskoczyć” wał

I/1/15

przeciwpowodziowy. Drogę lądową przebyli czołgając się i kryjąc w zagłębieniach terenu. Wreszcie dotarli do Wisły. Woda była bardzo zimna a wyfasowany olej którym mieli się natrzeć zaginał w drodze. Mocny prąd i wiry utrudniały zadanie. Po czterech godzinach drogi, odrętwiali z zimna dotarli do brzegu w okolicach Gołędzinowa. Samo przepłyniecie rzeki trwało ok. 45 minut.

Za ten wyczyn Helena została odznaczona Krzyżem walecznych.

Nie powróciła już na Żoliborz ale została wcielona do sztabu 2DP, z którą przeszła cały szlak bojowy, aż do Łaby.

Przydzielona do Wydziału Polityczno-Wychowawczego prowadziła bibliotekę i świetlicę dywizyjną. 31 grudnia 1944r. wyszła za mąż. Ślub odbył się w kościele Najczystszej Serca Marii na warszawskiej Pradze.

Od marca 1945r. pełniła funkcję szefa kancelarii wydziału już w stopniu starszego sierżanta. Rozkazem d-cy 2DP z 15 maja tegoż roku została odznaczona powtórnie Krzyżem Walecznych.

Po wojnie pozostała w wojsku pracując kolejno jako sekretarka kancelarii Zarządu Polityczno-Wychowawczego 1. AWP w Katowicach, instruktorka wydziału organizacyjnego i propagandy Zarz. Pol.-Wych. DOW 1 w Warszawie, wreszcie referent w oddziale II Sztabu Generalnego.

17 grudnia 1946r. została awansowana na porucznika. 20 maja 1950r. przeniesiona do rezerwy.

W latach 1946-1949 studiowała też zaocznie w Akademii Nauk Politycznych na Wydziale Konsularnym. Studia przerwała ze względu na dobro dzieci: syna Sławomira ur. w styczniu 1946 i córki Grażyny ur. w styczniu 1949r. Po zwolnieniu z wojska pracowała w Polskim Radiu jako redaktor odpowiedzialny redakcji greckiej, polonijnej i reportaży a od r. 1959 w wydawnictwie Książka i Wiedza. Przerwane studia dokończyła w Szkole Głównej Planowania i Statystyki.

7/1/16

Uchwałą Rady Państwa z dn. 21 sierpnia 1974r. Nr 0/1780 „Za zasługi bojowe w Walkach z hitlerowskim najeźdźcą” została odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari.

Zmarła 22 października 1998r. i została pochowana na Cmentarzu Wojskowym w Warszawie kwatery C 15 rząd 4 grób 5.

Źródła

Akta Związku Kombatantów i Osób Represjonowanych.

K. Malinowski „Mirski”: *Na północ od Starówki. Żołnierze łączności Żoliborza.*

Warszawa 1988.

Korzystałam również z wiadomości zebranych przez płk. Suleja.

Janina Woźnicka

00-271 Warszawa

D.kw.

87 III Bigrem awrec. przez D.kw. i EZ do III t.
"Stowmike VM Trobi et"

Ko m.p. D.kw. 11/17
11/17

(SCHEKMAN)

ŻERAŃSKA (Helena z d. MOCARSKA (1922-1998), uczestniczka kampanii wrześniowej 1939 w Warszawie, od 1941 jako „Struga” żołnierz ZWZ-AK, łączniczka w ^{Komercu} dziale dywersji, następnie w ~~dziale~~ łączności Obwodu AK Warszawa-Północ; w Powstaniu w Zgrupowaniu „Żywiciel”, od września 1944 w 2 DP WP, z którą przeszła szlak bojowy do Berlina, po wojnie w wojsku do 1950, następnie redaktorka w Polskim Radio

Helena Mocarska urodziła się 6 I 1922 w Warszawie jako córka kupca Stefana i Janiny z d. Żerańskiej. Miała troje rodzeństwa. W 1934 ukończyła prywatną szkołę podstawową i podjęła naukę w Gimnazjum i Liceum im. J. Kochanowskiego, gdzie należała do ochotniczego hufca PWK.

W ~~czasie~~ kampanii wrześniowej 1939 ^{czynna jako} była pomocniczą pielęgniarką w szpitalu. W czasie okupacji kontynuowała naukę na tajnych kompletach Liceum Kochanowskiego, gdzie w 1940 zdała maturę. Następnie ukończyła Roczne Kursy Handlowe, pracując jednocześnie jako sekretarka w warszawskiej firmie Rogal. Od września 1941 (według innych danych od 1942) należała jako „Struga” do ZWZ-AK obsługując ~~najpierw~~ skrzynkę kontaktową założoną w sklepie jej ojca dla oficera dywersji por. M. Morawskiego ps. „Szeliga” i ^{was dlo} poczty między dowództwem Okręgu Warszawskiego a Dowództwem Obwodu Żoliborz. Następnie ^{Pełam} pełniła funkcję łączniczki T. Jędrychowskiego ps. „Szrapnel” w dziale dywersji Obwodu AK Warszawa-Północ. W 1943 została przydzielona do działu łączności tego obwodu; tam ukończyła kurs łączności telefonicznej i pełniła służbę w patrolu I. Celarskiej-Berganderowej ps. „Krzemina”; była także instruktorką WSK. W latach 1943-1944 pomagała ojcu w prowadzeniu sklepu, studiując równocześnie medycynę na tajnych kompletach Uniwersytetu Warszawskiego.

W Powstaniu przydzielona do 228 plutonu w Zgrupowaniu „Żywiciela” na Żoliborzu, pełniła służbę przy obsłudze centrali Obwodowej Składnicy Meldunkowej. Dnia 4 sierpnia, po zerwaniu łączności z D-twem Okręgu, przedostała się na Stare Miasto wraz z łączniczką L. Janota-Chabielską ps. „Irena” przez teren kontrolowany przez Niemców z meldunkiem do dcy Okręgu płk A. Chruściela ps. „Monter” ^{memorizacja}. Wobec ~~braku~~ możliwości powrotu objęła tam służbę przy telefonie składnicy meldunkowej Grupy Północ. Pełniła ją do 20 sierpnia, kiedy to kanałami zdołała powrócić do swojego patrolu na Żoliborz. Zgłosiła się ochotniczo do ~~zadania~~ przedostania się na prawy brzeg Wisły i nawiązania łączności z dowództwem ACz w celu uzyskania wsparcia artyleryjskiego. W nocy z 16 na 17 września wraz z kpt. K. Więckowskim ps. „Karol” z AL przedostała się w okolicy Cytadeli przez pierścień oddziałów

11/18

niemieckich kontrolujących Wał Wiślany. Po 4 godzinnym czołganiu się przez patrolowane opłotki zdołali przepłynąć wpraw Wisłę, mimo rozświetlających rakiet, i odrętwiali z zimna dotarli w okolicę Gołędzinowa. Przewiezieni do sztabu 2 DP oddali pismo i mapy „Żywiciela” i złożyli raport o sytuacji powstańców. Tego samego dnia „Struga” jako „ochotniczka” została zmobilizowana do 2 DP (przysięgę złożyła w kwietniu 1945) i przydzielona do wydziału polityczno-wychowawczego, gdzie pełniła funkcję bibliotekarki dywizyjnej, potem prowadząc także świetlicę dywizyjną. W grudniu 1944 wyszła za mąż za Emanuela Schenkmana (w 1947 zmienił nazwisko na Żerański), wówczas mjr. 2 DP. Od marca do maja 1945 pełniła funkcję sekretarza kancelarii wydziału polityczno-wychowawczego 2 DP. Z tą dywizją przeszła szlak bojowy od Warszawy przez Wał Pomorski, poprzez sforsowanie Odry i Nysy aż do Łaby, nie biorąc bezpośredniego udziału w walkach.

Por. Helena Żerańska Uchwałą Rady Państwa z 21 VIII 1974 Nr 0/1780 „*Za zasługi bojowe w walkach z hitlerowskim najeźdźcą*” została odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari z nr. legitymacji 1751-74. Była także odznaczona m.in. KW (1945), Orderem Czerwonej Gwiazdy, Srebrnym Medalem „Zasłużonych na Polu Chwały” (1945), Medalem za Warszawę (1946), Medalem za Odrę i Nysę (1946), Krzyżem Partyzanckim (1947), Warszawskim Krzyżem Powstańczym, KAK, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką Grunwaldzką, KKOOP, Zł. KZ (1970) oraz wieloma innymi odznaczeniami pamiątkowymi. W grudniu 1945 awansowana na ppor. a w rok później na por.

Po wojnie, w charakterystyce służbowej z 13 V 1945 napisano o niej: „...*Oficerem polityczno-wychowawczym nie ma chęci zostać. Chce iść do cywila*”. Nie zdemobilizowana, pracowała od lipca 1945 najpierw w kancelarii Wydziału Polityczno-Wychowawczego DOW 4 w Katowicach, potem jako instruktorka Wydziału Organizacyjnego a następnie Wydziału Propagandy w DOW 1 w Warszawie i - przeniesiona na własną prośbę - od października 1947 jako referent w Jednostce Wojskowej 5613. Jednocześnie w latach 1946-1949, należąc do PPR, potem PZPR, studiowała zaocznie na Wydziale Dyplomatyczno-Konsularnym Akademii Nauk Politycznych. Studia te przerwała po trzech latach, po urodzeniu drugiego dziecka. W maju 1950 została przeniesiona do rezerwy „*ze względu na niemożność wykorzystania w wojsku*”. Z opinii i charakterystyk służbowych znajdujących się w jej aktach personalnych wynika, że starała się poświęcać jak najwięcej czasu dzieciom stroniąc od aktywności partyjnej. Podjęła pracę w Polskim Radio jako redaktor odpowiedzialny redakcji greckiej, następnie polonijnej (dobrze znała języki francuski, niemiecki, angielski i rosyjski), a w końcu

1/1/19

jako redaktor odpowiedzialny redakcji reportaży. Przerwane studia dokończyła w SGPiS. Od 1959 pracowała w wydawnictwie „Książka i Wiedza”. Była członkiem Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki, Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich i Towarzystwa Przyjaźni Polsko – Radzieckiej. Mimo przebytych chorób – gruźlica, nowotwór jelit, choroba wieńcowa, była bardzo aktywna społecznie. W 1982 przeszła na emeryturę. Schorowana, zmarła 22 X 1998, pochowana na Cmentarzu Wojskowym w Warszawie.

Ojciec Heleny, Stefan Mocarski (1874-1959), przedwojenny i powojenny kupiec warszawski. Matka Janina (1891-1956) zajmowała się domem. Brat Stanisław (ur. 1919), żołnierz AK, uczestnik Powstania, jeniec obozu, następnie w PSZ w Anglii, tam pozostał i pracował jako inżynier, obecnie mieszka w Kanadzie. Siostra Maria (ur. 1924), łączniczka AK ps. „Lambda”, lekarz-pediatra, w latach 50-tych pracowała w Instytucie Onkologii w Warszawie. Siostra Barbara (ur. 1916), technik drobiarstwa, zam. Łukaszewicz, mieszka w Warszawie. Mąż Heleny Emanuel Szenkman, (1910-1977) syn lekarza w Rydze, absolwent prawa na Uniwersytecie w Paryżu, żołnierz armii łotewskiej, w latach 1940-1941 pracował w okupacyjnej sowieckiej administracji na Łotwie, po wkroczeniu wojsk niemieckich w czerwcu 1941 opuścił Rygę z armią sowiecką; od 1943 jako oficer odkomenderowany do I Korpusu Polskiego w Sielcach. Po zakończeniu wojny służył w Sztabie Generalnym WP. ~~W 1947 zmienił nazwisko na Żerański.~~ W latach 1948-1951 służył w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego, był także w stopniu ppłk. wykładowcą w Akademii Wojskowo-Politycznej. W maju 1953 został zwolniony z wojska, pracował następnie w Polskim Radio jako redaktor programów dla zagranicy. Córka Sławomira (ur. 1946), zam. Kominek, muzykolog, prof. na UW. Córka Grażyna, (ur. 1949), zam. Gebert, skrzypaczka, nauczycielka w szkole muzycznej, mieszka w Finlandii.

APAK T.2517/WSK (tamże relacja własna, córki i M. Fejgin); BKiO KPRP, Im, spis VM PRL 2, s. 281, poz. 2321; CAW, akta pers. H. Żerańskiej, sygn. 1641/79/231; akta pers. Emanuela Żerańskiego, sygn. 1641/79/2;

Bartnikowski B., *Za Wisłę do swoich*, w: *Żołnierz Polski* 1973/41; *By nie odeszły ...* s.97 (tam data przepłynięcia Wisły 14 na 15 września); Dziarmaga Z., *Nasze Koleżanki*, w: *Kronika* 1965/25, fot.; *Epitaflum*, s. 2 (tu błędnie imię Stefania) *Frontowi żołnierze Warszawskiej Dywizji Piechoty*, Warszawa 1988, s. 34-37, 172, 188; *Ludność cywilna w Powstaniu Warszawskim*, t. 3, Warszawa 1974, s. 486; Malinowski K., *Żołnierze Łączności walczącej Warszawy*, Warszawa 1983, s. 272, 285, 286, 305, fot.; Margules J., *Druga Warszawska Dywizja Piechoty 1943-1947*, 1984, s. 31; Sadkowska-Dąbrowska Z., *Tu każdy kamień pachnie krwią*, Warszawa 2003, s. 136; Sadurska W., *Kobiety w łączności Komendy Głównej i Okręgu Warszawskiego ZWZ-AK*, Warszawa 2000, s. 258; Wesołowski, *PRL. Kaw. VM...*, s. 99.

3/1/20 Biogram dyrec.
pocz E2
do 21 06 02 1

Helena MOCARSKA zam. Szenkman-Żerańska (1922-1998)

Urodziła się 6 stycznia 1922r. w Warszawie jako córka kupca Stefana i Janiny z Żerańskich. Miała troje rodzeństwa. Ukończyła prywatną szkołę podstawową w 1934r., po czym podjęła naukę w Gimnazjum i Liceum im. J. Kochanowskiego, tam należąc do ochotniczego hufca PWK.

W czasie kampanii wrześniowej była pomocniczą pielęgniarką w szpitalu. Potem kontynuowała naukę na tajnych kompletach Liceum Kochanowskiego i tam zdała maturę w lipcu 1940r. Ukończyła także Roczne Kursy Handlowe. Do 1943r. pracowała jako sekretarka w warszawskiej firmie Royal a w latach 1943 – 1944 pomagała ojcu w prowadzeniu sklepu. Równocześnie studiowała medycynę na tajnych kompletach Uniwersytetu Warszawskiego.

Od 1942r. należała do ZWZ-AK przybrawszy ps. Struga i pełniąc służbę najpierw „skrzynki”, potem łączniczki T. Jędrychowskiego „Szrapnel”; w 1943r. przydzielona z działu dywersji do działu łączności Obwodu AK Warszawa-Północ; tam ukończyła kurs łączności telefonicznej i pełniła służbę w patrolu „Krzeminy”; była także instruktorką WSK. W Powstaniu miała przydział do 228 plutonu w żoliborskim Zgrupowaniu „Żywiciela”, pełniąc służbę przy obsłudze centrali Obwodowej Składnicy Meldunkowej. Kiedy zaistniała potrzeba przedostania się na prawy brzeg Wisły dla uzyskania wsparcia artyleryjskiego przez nawiązanie łączności z dowództwem Armii Radzieckiej, odważna i wysportowana „Struga”, została do tego trudnego zadania wybrana spośród wielu ochotniczek. W nocy z 16 na 17 września przedostała się z kpt. „Karolem” z AL (Karolem Więckowskim) w okolicy Cytadeli przez pierścień oddziałów niemieckich kontrolujących Wał Wiślany. Po 4 godzinnym przeczołganiu się przez patrolowane opłotki zdolali przeplłynąć wplaw Wisłę, mimo rozświetlających rakiet, i odrętwiali z zimna dotarli w okolicę

2/1/21 2

Gołędzinowa. Przewiezieni do sztabu 2 DP oddali pismo i mapy „Żywiciela” i złożyli raport o sytuacji powstańców. „Struga” została tegoż 17 września jako „ochotniczka” zmobilizowana do 2 DP (przysięgę złożyła w kwietniu 1945r). Przydzielono ją do wydziału polityczno-wychowawczego 2 DP jako bibliotekarkę dywizyjną, potem jednocześnie prowadziła świetlicę dywizyjną. 31 grudnia 1944r wyszła za mąż za Emanuela Szenkmana, wówczas mjr. 2 DP. Awansowana wkrótce na kolejne stopnie podoficerskie Helena od marca do maja 1945r. pełniła funkcję sekretarza kancelarii wydziału polityczno-wychowawczego 2 DP. Z tą dywizją przeszła cały szlak bojowy od Warszawy przez Wał Pomorski, przez sforsowanie Odry i Nysy aż do Łaby, nie biorąc bezpośredniego udziału w walkach. Po wojnie, w charakterystyce służbowej z dnia 13 maja 1945r. napisano o niej: „...Oficerem polityczno-wychowawczym nie ma chęci zostać. Chce iść do cywila”. Nie zdemobilizowana, pracowała od lipca 1945r. ^(no etatu pow.) do maja 1950r., najpierw w kancelarii Wydziału Polityczno-Wychowawczego DOW 4 w Katowicach, potem jako instruktor Wydziału Organizacyjnego a następnie Wydziału Propagandy w DOW 1 w Warszawie i - przeniesiona na własną prośbę - od października 1947r. jako referent ^{na stanowisko} w J.W. 5613. Była awansowana w korpusie oficerów pol.-wych. w grudniu 1945r. na ppor. a w rok później na por. Z dnem 2 maja 1950r. została przeniesiona do rezerwy „ze względu na niemożność wykorzystania w wojsku”.

Uchwałą Rady Państwa z 21 sierpnia 1974 r. Nr 0/1780 „Za zasługi bojowe w walkach z hitlerowskim najeźdźcą” została odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari (leg. nr 1751-74). Otrzymała również Krzyż Walecznych (Rozkaz Dowódcy 2 DP z 15 maja 1945r.), Order Czerwonej Gwiazdy, Srebrny Medal „Zasłużonych na Polu Chwały” (VI 1959r.), Warszawski Krzyż Powstańczy oraz wiele odznaczeń pamiątkowych.

W latach 1946 – 1949, należąc do PPR, potem PZPR, studiowała zaocznie na Wydziale Dyplomatyczno-Konsularnym Akademii Nauk Politycznych. Studia te przerwała po trech latach z powodu drugiego macierzyństwa. Z opinii i charakterystyk służbowych znajdujących się w jej aktach personalnych wynika, że starała się poświęcać jak najwięcej czasu ^{rodzinnie} dzieciom ^{15 godzin} stroniąc od dobrze widzianej w tych latach aktywności partyjnej. Po zwolnieniu z wojska podjęła pracę w Polskim Radio jako redaktor odpowiedzialny redakcji greckiej, następnie polonijnej (wyniosła z lat szkolnych a potem służby wojskowej i studiów dobrą znajomość języków francuskiego, niemieckiego, angielskiego i rosyjskiego), a w końcu jako redaktor odpowiedzialny redakcji reportaży. Przerwane studia dokończyła w SGPiS. Od 1959r. pracowała w wydawnictwie „Książka i Wiedza”. Była członkiem Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki, Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich i Towarzystwa Przyjaźni Polsko – Radzieckiej. Wr. przeszła na emeryturę. Należała do Stowarzyszenia ^{Zwrotki Klubu Stamtąd RP i BKP Warszawa}

Według wypowiedzi córki na całym życiu powojennym Heleny zaciążył konflikt światopoglądowy pomiędzy młodzieńczym zaangażowaniem w walkę niepodległościową w Armii Krajowej i koniecznościami służby w Armii Berlinga. Zmarła 22 października 1998r. ^{pochoowane ...}

odm. Kom. Kaw. ODP

Mąż Heleny Emanuel Szenkman, ur. 1910r. był synem lekarza w Rydze Gotliba Szenkmana i Racheli z d. Naglis, zamordowanych przez Niemców w 1941 lub 1942r. Ukończył prawo na Uniwersytecie w Paryżu. W latach 1936-1938 służył w armii łotewskiej. W okresie 1940-1941 pracował w okupacyjnej sowieckiej administracji na Łotwie a po wkroczeniu wojsk niemieckich na Łotwę w czerwcu 1941r. opuścił Rygę z armią sowiecką. Ukończył szkołę oficerską i we wrześniu 1943r. został odkomenderowany do I Korpusu Polskiego w Sielcach. Po zakończeniu wojny służył w DOW ⁴ w Katowicach, potem do 1948r. w II Oddziale Sztabu Generalnego. W

2/1/23 4

1947r. zmienił nazwisko ^{Lesiewicz} na Żerański. W latach 1948-1951 służył w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego, był także w stopniu ppłk. wykładowcą w Akademii Wojskowo-Politycznej. W maju 1953r. został zwolniony z wojska - oficjalnym tego powodem było podawanie w życiorysach niezgodnych z prawdą danych o swojej przynależności do partii komunistycznych. Po usunięciu z wojska pracował w Polskim Radio jako redaktor programów dla zagranicy. Zmarł w .

Rodzice Heleny przeżyli wojnę; ojciec po wojnie był czynny jako kupiec warszawski, zmarł Matka zmarła mieszkając u Heleny w r.

Brat służył w PSZ w Anglii, skąd nie wrócił do Polski., z zawodu /zmarł

Siostra Maria

Siostra Barbara

Córka Sławomira ur. 1946r. z zawodu

Córka Gracjana, ur. 1949 z zawodu

Według wypowiedzi córki ^{Heleny} nad powojennym życiem Heleny zaciążył konflikt światopoglądu młodzieńczego z koniecznościami życiowymi związanymi ze służbą w Armii Polskiej na Wschodzie. ^{Berlin}

Zmarła 22 października 1998r.

Źródła:

APAK T.2517/WSK (relacja własna, córki i M.Fejgin oraz ankiety); BKiO KPRP, Im, spis, s. 281, poz. 2321; CAW, akta pers. Heleny Żerańskiej, sygn. 1641/79/231; akta pers. Emanuela Żerańskiego, sygn. 1641/79/2. - Bartnikowski B., Za Wisłę do swoich, /w/ Żołnierz Polski 1973, nr 41; Dziarmaga Z., Nasze Koleżanki, /w/ Kronika nr 25/1965, fot.; Frontowi żołnierze Warszawskiej Dywizji Piechoty, Warszawa 1988, s. 34-37, 172, 188; Malinowski K., Żołnierze Łączności ...", s. 272, 285, 286, 305, fot.; tenże autor w art. Kobiety w służbie łączności, /w/ By nie odeszły ... s.97

1/1/245

podaje datę przepłynięcia Wisły: 14 na 15 września; Margules J., *Druha Warszawska Dywizja Piechoty 1943-1947*, 1984, s. 31.

4

I/2 Dokumenty dotyczące osoby relatora

- Wniosek o nadanie orderu Krzyża Srebrnego Wirtuti Militari I kl., W-wa 1973, mps, kps, kopia, k. 1, s. 1-2
- Dokumenty z Biura Kadr i Odznaczeń Kancelarii Prezydenta RP, mps, kopia, k. 1, s. 3
- Dokumenty z Centr. Archiwum Wojskowego, mps, kopia, k. 12, s. 4-15

Arch. E2 p 886/06

1751 / 74 ROZNE

WNIOSK O NADANIE ORDERU - ODZNACZENIA

KRZYŻ SREBRNY ORDERU VIRTUTI MILITARY V kl.

podać rodzaj, klasę, stopień, orderu lub odznaczenia

1 **Dane ogólne**

a) imię i nazwisko a) Helena ŻERAŃSKA legit.ZBoWiD Nr 156670

b) imiona rodziców b) Stefan, Janina z domu Żerańska

c) nazwisko panieńskie (dla mężatek) c) Mocarska

d) w przypadku zmiany nazwiska podać nazwisko rodowe d)

2 **Miejsce urodzenia** Warszawa

3 **Data urodzenia** 6 I 1922

wieś, miasto, powiat, województwo dzień miesiąc rok

4 **Miejsce zamieszkania** Warszawa, ul. Nubielska 13 m. 4

5 **Miejsce pracy i stanowisko**

Warszawa Wyd. "Książka i Wiedza" Sekretarz Wydawnictwa

mięscowosc nazwa zakladu pracy stanowisko

6 **Przynależność partyjna**

bezpartyjna do 1939 r. bezpartyjna w okresie okupacji PPR PZPR-15.XII.1945 r. po wyzwoleniu

7 **Wykształcenie**

nieukończone wyższe ogólnie specjalne

8 **Służba wojskowa (czy i kiedy odbył służbę wojskową - podać ostatni stopień wojskowy)** por.rez.

od IX.1944 r. do maja 1945 r. 2 Dyw.Piech.DOW i Sztab Gen.do maja 1950r

9 **Czy był karany sądownie po wyzwoleniu (jeżeli był karany - podać za co, kiedy i wymiar kary)**

nie karana

10 **Posiadane ordery, odznaczenia i odznaki**

Krzyż Walecznych - 8.VI.1945r. Sr.Med.Zask.Na polu Chwały - -15.VI.1945 r.

Krzyż Partyzancki - 7.VIII.1947r. Medale pamiątkowe polskie i radziec.

Złoty Krzyż Zasługi - 6.II.1970 r.

(rodzaj, klasa, stopień i data nadania) (za jakie zasługi)

11 **V-Przewodniczący Klubu Kombatantów 2 Warsz.Dyw.Piechoty płk dypl.**

Warszawa, dn. 9.VII.1973 r.

imię, nazwisko stanowisko służbowe lub funkcja osoby odpowiedzialnej za ścisłość w/w danych personalnych Plekut

mięscowosc i data podpis

12 **Adnotacja Biura Odznaczeń Kancelarii Rady Państwa**

Odzn. 5. Med. 2. i P. Ch. Nr 16. dn. 6. 1945. Nr Rel. 10 W. 195. Data 5. X. 74. Podpis

Odzn. 19. Med. 2. i P. Ch. Nr 19. dn. 5. 1945. Nr Rel. 20 P. 18. Data 5. X. 74. Podpis

Odzn. 20. Med. 2. i P. Ch. Nr 20. dn. 5. X. 74. Podpis

20wspoi.

Odzn. 25. Med. 2. i P. Ch. Nr 25. dn. 11. 70. Nr Rel. 56/70. Data 5. X. 74. Podpis

13. Uzasadnienie wniosku (konkretne opisanie zasług, uzasadniających nadanie orderu lub odznaczenia, ze wskazaniem stażu pracy lub działalności oraz krótką charakterystyką postawy społecznej).

Ob. Helena Żerańska od września 1941r. brała czynny udział w ruchu oporu w kompanii łączności AK na Żoliborzu, a w czasie powstania warszawskiego w zgrupowaniu "Żywiciela". 16.09.1944r. na rozkaz D-twa żoliborskich oddziałów AK i AL wraz z K. Więckowskim przepłynęła Wisłę w celu nawiązania łączności z Dowództwem I Armii WP. Rozkaz wykonała bez zastrzeżeń. Następnie w szeregach 2 WDP przeszła szlak bojowy od Wisły do Łaby jako podoficer Wydziału Pol.-Wych. Była zdyscyplinowanym i odważnym żołnierzem. Męstwo i odwagę wykazała w czasie działań na Wale Pomorskim i na Kanale Rupińskim. Chętnie zgłaszała się do służby wartowniczej. Po przejściu do rezerwy podjęła pracę dziennikarską. Obecnie bierze czynny udział w pracy partyjnej i społecznej tak w zakładzie pracy jak i w Komitecie Dzielnicowym PZPR Warszawa Śródmieście. Biorąc powyższe pod uwagę w pełni zasługuje na odznaczenie Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari V klasy.

14. Jednostka sporządzająca wniosek
ZASTĘPCA SZEFA WSEW LUBLIN
d/s politycznych
ppłk mgr Marian WLIZŁO
miejsowość i data
SZEF
WOJEWODZKIEGO SZTABU WOJSKOWEGO
LUBLIN
prk dypl. Władysław MISZTAŁ
podpis
stanowisko służbowe lub funkcja

15. Opinia zakładowej organizacji politycznej i związkowej (jeżeli przedstawienie wniosku następuje z inicjatywą zakładu pracy)
miejsowość i data
podpis i funkcje organizacyjne

16. Nadrzędna jednostka opiniująca
nazwa jednostki organizacyjnej
miejsowość i data
stanowisko służbowe lub funkcja
podpis

17. Opinia Komisji Odznaczeń Państwowych
Członkini Komisji
1 PAZD 1974
miejsowość i data
podpis i funkcje w Komisji
mgr Zdzisław Włodarczyk

18. Organ przedstawiający wniosek Radzie Państwa
nazwa organu
miejsowość i data
stanowisko służbowe lub funkcja
podpis

BK i O K P R P

Tymczasowy spis osobowy... 1960-1987

20. ŻACZEK Stanisław

za zasługi bojowe w walce z hitlerowskim
najeźdźcą
Uchw.RP z dnia 9.X.1974r. Nr 0/1779

21. ŻERAŃSKA Helena

za zasługi bojowe w walce z hitlerowskim
najeźdźcą
Uchw.RP z dnia 9.X.1974r. Nr 0/1780

2322. ŻYGADŁO Władysław

za zasługi bojowe w walkach z hitlerowskim
najeźdźcą
Uchw.RP z dnia 21.VIII.1974r. Nr 0/1345

ROK NADANIA: 1975

2323. BŁASZCZAK Edward

za wybitne zasługi bojowe
Uchw.RP z dnia 16.IV.1975r. Nr 0/555

2324. BOBOWSKI Józef

za wybitne zasługi bojowe w walkach z hitlerow-
skim najeźdźcą w okresie II wojny światowej
Uchw.RP z dnia 26.II.1975r. Nr 0/277

2325. BROSZCZAK Mieczysław Stanisław

za wybitne zasługi bojowe
Uchw.RP z dnia 16.IV.1975r. Nr 0/555

2326. BROWIŃSKI Mieczysław

za wybitne zasługi w walce z hitlerowskim
najeźdźcą w okresie II wojny światowej
Uchw.RP z dnia 16.IV.1975r. Nr 0/547

2327. CELIŃSKI Stanisław

za czynny udział w walkach z hitlerowskim
najeźdźcą
Uchw.RP z dnia 11.I.1975r. Nr 0/18

Stwierdzenie tożsamości osoby
Zetawska Helena
WKR Wwa Mokotów

Młod

03 03

Fot. (w umolone por.)

Leży Ewidencyjny

w. 6.01.1922 w Warszawie
do 1939 - uczeń, przy robotach
1939-45 - uczeń, przy robotach
m. zam. - ul. Nabielaka 13m4, W-wa.

1929-1934 - 5 klas szkoły powszechnej.
1934-1940 - gimnazjum i liceum humanistyczne
1946-1949 - 3 lata Akad. Nauk Politycznych
języki - francuski, węgierski, niemiecki, angielski.
od 11.1946r. w PPR, nast. w PZPR.

Uch. w m. paraf.

AK, Żemniek (Nabielaka 1945)
jako kierownik
Powiat. w. str.
p. "Struga"

nie był reprezentowany w str. 1939-45

zatrud. w latach 1939-45 jako sekretarzem w firmie "Royal"

Maratka.

imi. Żemniek Emanuel

w. 27.IV.1910

do 1939r. - student

39-45 - prawnik

po 1945r. - oficer WP

do 39r. w MOPR Łotewskiej Partii Komunistycznej

wohr. 39-45 - nie był uolant

po 45r. - PPR, PZPR

nie kam

roboty - Łotwa, Ryga, nie zija.

11.02.1954 JSK-412/07

Dziewci:

Stawomir, m. 10.01.1926

Gminna, m. 28.01.1949.

Rochwa Helena

Stefan Mocantus, m. 1874r., karpiec,
właściciel sklepu Matpis, przeszedł wojnę
do 1939r. mieszkał na Ordynackiej 13 m 17
po wojnie - Stupecka 3 m 7.

Melhu - Janina z d. Zemaniska
m. 1891

przy murze, wojna przesiedla.

Rochowska Helena

Barbara, m. 4. IV. 1916

szobianka

wojna przesiedla -
mieszkała na Pomorskiej

Stanisław, m. 29. V. 1919.

do 1945r. student

po 1945r. - inżynier

mieszkał w Anglii.

Maria, m. 25.01.1924

po 1945r. - uczestniczka studencka

po 1945r. - PPR, PZPR

zam. z rolnicami na Stupeckiej

nie reprezentujemy
nie karmim

Rochia maria Emanuela

1/27 3

Szentman Gotlib
Szentman Grygony (Szentman) (Gotlib)
lekan

zm. w 1940r. (lub zamord.)

matka - Nagli Rachel
nauczycielka

wie 27le, zm. (lub zamord.) w czasie wojny

mieszkała w Rydze.

Helena jako ochotniczka do wojny od 17.IX.44.
później wzięta w IV 45r.

Udział w bojach:

ser. bibliotekarni, 2 DP - IX 44 - X 44

kypr. bibliotekarni, 2 DP - X 44 - I 45

plut. bibliotekarni, 2 DP - I 45 - III 45

seri. set. kanc. W.P.W., 2 DP - III 45 - V 45

st. seri. set. kanc. W.P.W., 2 DP - V 45

Wych. Polif. Wych. dykcji

wie była ranna

Arwande:

chorony - VII 1945

ppor. - XII 1945

por. - XII 1946

Odbina cennik :

KW - 1945
KP - 1947

- Sr. Medal Zaslugi - 1945
- Medal za Zoloty W-wy - 1946
- Medal za Odzn i Ksiaz - 1946
- Medal za Wolnosci i Zwycistwa 1946
- Medal moshochi za Wamny - 1946
- Medal moshochi za Boshin - 1946
- Medal moshochi za pobrode - 1946

inne kategorie

Pracownik Urzedu od VII 45v.

- ~~17. IX. 46 - XI. 46 - biol. ZDP~~
- XII 1945 - XII 45 - ZDP - net kancel. chore.
- XII 45 - V 46 - 1 Armia WP (D.O.W. 4) - kancel. Pol. Wydz.
- V. 46 - X. 47 - D.O.W. 1 - instruktor propagandy
- X. 47 - 2. V. 50. ~~to~~ J.W. 5613 - referent
- 2. 05. 1950. - przeniesenie do urzedu R-2 Dep. Pers. MON
nr 326 z 22. 05. 1950.

Praca cywilna

- 1941-44 - sekretarz w firmie "Royal"
- 1944-50 - WP
- 1950 - 30. 04. 1961 - redaktor programow dla zagranicy
w Polskim Radiu, ul. Italina 21

Podpisywanie strz Zemiasto - Moscarha

Wzrostek awanturny na st. choiniejszy
(w korpuse ofic. powst. - wydz.)
z dn. 3.IV. 1945 r.

1/2/9 5

sponsorem ~~ptk. Smolec~~, dla
P.O. Bute Wydz. Pol. Wydz.
por. Adster

zawiesz. dla 2 DP, ptk. Smolec

Treść:

st. - st. bibliotekarni Wydz. Pol. Wydz. 2 Wasm. DP
na st. od 23. IX. 1944 r.

*Amfice
na kółku
PWR*
prekolenie wykładowe - instruktor przygotowania wojtków
od 1935 do 1938 r.

1 rok medycyny na Umie. W-dzie,
kontynuowane podczas Powst. W-dziejskiego.

"Pracuję na stanowisku bibliotekarni, kierując
nowoczesnie świetlicą dyskusyjną"

Charakterystyka Sturba (z 13. V. 1945 r.)

1 rok medycyny w 1944 r.
Peripetia. ułożenie w bójce ucieczka

Wyrost. wopk.:

ogóln. - wopk. PWR

instr. kurs Turca

telet w W.S.K. w czasie konspiracyj

KW urod. 1-rem Day 2 DP z 14. V. 45.

Oficerna pol. wydz. nie ma dłużej zwracać
dla in. do cyrku

Wniosek awans. na ppwr. z 17. X. 45 $\frac{1}{2}/10$ 5

Mocarska Helena

sekretan kancel. Zam. Pol. Wych. od 8.7.45.

(r-z D.O.W. Słusk. Nr. 0268 z 8.11.45)

st. ehut. por.

wyższość - konspir. kursy Tca. telef. W-wa w 1943r.

liceum - matama 1940r.

od 1941r. w AK

od X. 1944r. LWP

KW - r-z 2 DP nr 019 z dn. 19.05.45

Sr. M. Zarł. na Poln. Chw. r-z. ~~AD WP~~ Dchm 1AWP nr 0195 z 15.06.45

Wniosek awans. na por. z dn. 29.09.46.

ppwr. Srenkman Helena

stanowisko - instruktor recytacyjny Wych. Og. - Org. ZPW. D.W. Nr. 1.
od 1. V. 46r.

ehut - kpt.

wyższość. wojsk. - ogóln. wojsk. P.W.K., kursy Ligan., instruktor w W.S.K.
w amce konspir.

wykł. - 1 rok medycyny

data wstępn. do LWP - IX 44

kontrowersja

Chrosztowski Stanisław z dn. od IV. 46 do 6.11.47.

Helena Mocarska - Srenkmanowa
pomocnik od 1.01.47.

wykł. - Epim. i liceum Ogólnokształc. im. Kochanowskiego
w W-wie

1 rok medycyny UW

mieszka, adres - Al. Niepodległości 245 m. 14

Charakterystyka Stribowca za okres od 1.02.47 do 1.VII.47

32/11

por. Mocarsha Helena

wykładowca Wyżsh. Propag., mjr. i na st. od 18.III.47.

4 kl. Gimn., 2 kl. liceum, 1 rok wojskowy w 1943r.

mezjańska, Al. Mopool. 245m 14

nie była mianem

warszawski ~~stronnik~~ mater. - dwie trzecie, pozostała część przez
i starych rolników.

studiuje na Akad. Nauk Politycz.

podm. : het Wyżsh. Propag. ZPW OW-1
nrp Zuwaahle.

Opisnia Stribowca por. Mocarshing Helena

wytk. 17.4.50r.

ppłk. Branolla, sieka wytk. IV

II. Ocena polityczna

" Por. Mocarsha pochodzi z rodziny drobnonowicowskiej;
z lekimi utrudnieniami - jako sama twierdzi - tylko leżący kontakt. W okresie
okupacji - walczyła w szeregach AK. Jedyną jej w końcowej fazie wojny
z hitleryzmem, w szeregu szeregach AK. Jedyną jej w końcowej fazie wojny
w aparacie politycznym wojennej Polskoj i w naszej Instytucji ona przebywa-
nia w szeregach naszej Partii: miała pominięcia przemiana w obliczu
politycznym por. Mocarshing: jest osobą nową w ścisłym związku,
jej organom i naszej Partii. Jej przybycie wyprzedziło o znaczny
Ruchem i przerwaniu demokracji. Ludowej naderwanie i kierown.
naszej otowierzeniu walczenia i partyznej tłumienia i uwal-
nie studiowania na wojnie uwalni." (3 role strona na ANP-M.S.)

" Jest zony, mężem W.P. i wspierają ich jest zjednoczone "

(miej. Sencanum Emmanuel, s. Golliba,
CAW, t.u.p. Zimnichi Emmanuel, ppłk. WP.)
- M.S.

V. Życie zawodowe

1/2/12 8

"Por. Mocarlem cze noszący od rąjści iustobnych sprocha
w zarobku w obecnym najbliższym rokiem, tj. maja i czerwca.
Z rokowaniem i rokowaniem utrzymuje bieżący kontakt
- wstępując wstępując znowu - tylny bieżący kontakt. Ponadto utrzymuje
bieżący kontakt bieżący z wieloletnim współpracownikiem,
wchodząc w życie bieżące na ogół ma.

Ma wiadomości również by por. Mocarlem obcować
z klerem lub osobami skompromitowanymi. Tę wypowiedź
o klerze sformułował o tym, że jest mierzonym."

VI. Wzrost i wykształcenie.

"Przez ostatni miesiąc obchodzący por. Mocarlem' omi par tygodni,
przez ostatni miesiąc, że rokowaniem tu jest w stanie utrzymać się bez
promocy i rozwoju."

Opisane z 7. V. 50 r.

podpisane przez Sędzię Depart. Pers. MON
płk. Józefa Turbińskiego

W LWP od 18.09.44 do 2.V.50 r.

Wykształcenie - klasa matama
2 lata Akad. Nauk Polif.

prof. i pot. - kupiec
członek PZPR

W czasie okup. prac. poczynił jako urzędnik w prywat.
firmie w W-wie, później w sklepie ojca.

Od 1944 r. w A.K., bieżący udział w Part. W-wie.

Otolama bieżący bieżący i Part.

Ze względu na niemożność wykorzystania w wstępu
memorandum została do bieżący.

Archiwum Weryfikacyjny (bez daty)
por. Zemanowej Mocarowej Heleny

3/2/13 9

" Na obecnym etapie zaktualizowania, przekwalifikowania
do ranku I B "

Wykaz z numerem Nr. 018 zoh. 20.10.1946r.

Wydział ten jako ppov. Szentman Helena
instruktor Reolacji Wzoh. Organizacyjnego ZPW OW m1.

Wykaz z numerem Nr 190 KRIN z 17.11.46.
omian. na por.
mi jako Mocarowa Helena

Opis świadectwa ślubu

Pania Przemysła-Katol.
Najcięższego Jerca Muzyski
w Wamnie
nr. alba 145
roh 1464

Emanuel Szentman, kawaler, lat 34
s. Gotthilba i Racheli z d. Naglis
i Helena Mocarowa, panienka, l. 27
c. Stefan i Janina z Zemanowic.
zawzięci zw. małż. dn. 31.11.1946r.

opis wyolans 4.11.1947r.

podp. probom panna fi.
podp. moczyskiel.

Wyciąg ze sprawozdania Służby Wych. Pers. ZPW OW W-wa
za kwiecień 1947. 10
5/2/47

"Pov. Mocerda Helmu, lektor Wych. Propag. ZPW
prow o przeniesienie do II Oddz. Szt. Gen. P-ione pod uwagę
jej tej samej sformułowania uniwersyteckiego jejne wyrażenie na
z obecnym obowiązkiem omy kwalifikacje do racjonalniejszego
wykorzystania jej w II Oddz. Szt. Gen. - wskazywaniem bytoby
możliwe zatrudnienie jej proszę."

za zgodą:
Hakman tpt.

Zgłoszony dnia 7.06.1955r.

Ojciec posiadał sklep z mater. prawniczymi przy Ordynackiej 13.
Obecnie ojciec (ok. 80) należy prowadzić sklep przy ul. Stępczkiej 3.
Matka ciele życie spędziła przy rodzinie.

Siostra Maria Mocerda jest lekarzem i pracuje w Instytucie
Onkologii w W-wie.

Dziewięć jest zamężna i ma pracę.

Brat przebywa na gminnej służbie zdrowia na pow. W-wskim.
"Kontaktów z nim i innych nie utrzymuję."

"Mam dwie siostry w wieku dorosłym (Stanisława i Genowefa)

"Musi, art. partyjny, pracuje w Zespole Programów dla Zagranicy
Polskiego Radio jako redaktor."

"Ja pracuję również w ZP PR dla Zagr. PR jako sekretarz
odpowiedzialny redakcji" - od 1950r.

Od 1946r. jestem czł. PPR, a od XII.48 - PZPR.

Jestem czł. Zw. Zaw. Prac. Kultury i Sztuki
Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich
TPPR

Miałam obywatelstwo w pierwszym roku okupacji tj. VII 1940r.
w Gmin. i licem im. J. Kochanowskiego.

Mam powiad. z latu ANP (obecnie SG SiZ) 1447-50,
którym nie ukończyłam z wyjątkiem na obowiązku wojskowym.

Po otrzymaniu matrycy ukosi. Również Kurzyk Stanolowski.
po lewym boku. przy w firmie "Royal" (miejscowy obywatel) 1/2/15
w ul. Żłota 48 jako właściciel.

Pracow. tłum. od 1943r.
następ. pomocnik ojca w sklepie i straż. na tajnych kompletach
mieszkań. (do powstania)

od 1942r. w. AK

w powst. - w-ua Płn. - Żoliborz

w AK pełnił funkcję "skrzypki", następ. Tarciniński.

Bez stopnia wojskowy.

"W czerwcu 1946 na polecenie dowódcy AK przystąpiłem
na pierwszy kurs wrot, celem uzyskania kwalifikacji w Wojsku Polskim
Kwalifikacje to wykonywanie i prowadzenie w WP, głównie z mobilizacją
mnie w stopniu podporucznika. Przydzielono mnie do Wojska Pol. Wych.
2 Dq. W. Pochodził im. J. Dąbrowskiego, gdzie prowadziłem aż do zakończenia
skutkami wojny pełniąc funkcję bibliotecznego dyscyplinującego,
składowca tajnych kancielarii. Poł kw. 1946r. przeniesiono mnie
do magazynu Pol. Wych. 2 Armii, gdzie pełniłem służbę już
w stopniu oficera aż do V 1946r. Następnie zostałem
przeniesiony do W-wy (D.O.W. 1) na stanowisko instruktora
Wych. Organiz. w systemie instrukcyjnym Wych. propag. Zanim Pol. Wych.
D.O.W. 1. w październiku 1948r. przeniesiono mnie do Set. Gen.
(pola. 5613) gdzie pełniłem służbę aż do chwili obecnej
t.j. V. 50r. na stanowisku referenta. Po demobilizacji mój powrót
począł w Polskim Radzie gdzie pracuję do dziś. Kwalifikacje stanowią:
red. odpow. red. relacji społecznej, następ. pobojowej, obecnie sekretarz
odpow. red. relacji reportażowej."

W dn. 29.04. 1968r. zam. na ul. Nabrzeżna 13 m 4.

II Materiały uzupełniające relację

- Nekrolog H. Mocawskiej-Żewaińskiej, W-wa 1998 [w:] [b.inf.], k.1, s.1
- Ankieta uczestnika Powstania Warszawskiego, 1998, mps, rkps, kopia, k.1, s.2
- Informacje córki o H. Mocawskiej-Żewaińskiej w formie listu, W-wa 2002, mps, rkps, oryg., k.2, s.3-4
- H. Mocawska-Żewaińska, Przeprawa (relacja własna o przeprawie przez Wisłę w czasie Powst. Warsz.) [b.d.], mps, kopia, k.3, s.5-7 [brak str.4]

II/1

Z głębokim żalem zawiadamiamy,
że w dniu 22 października 1998 r. zmarła

nasza serdeczna przyjaciółka
i towarzyszka broni

**HELENA MOCARSKA
ZERANSKA**

sierżant plutonu łączności
w XXII Obwodzie AK „Żywiciel”,
pseudonim „Struga”.

Uczestniczka Powstania Warszawskiego
na Żoliborzu,
żołnierz II dywizji piechoty I Armii WP.
Odnaczona Krzyżem Kawalerskim OOP,
Krzyżem Walecznych, Krzyżem AK,
Krzyżem Partyzanckim,
Warszawskim Krzyżem Powstańcym,
Medalem za Warszawę,
Medalem Zwycięstwa i Wolności
oraz Odznaką Grunwaldzką.

Rodzinie Zmarłej

składamy wyrazy głębokiego współczucia

**Zarząd Rejonowy
Związku Kombatantów RPIBWP
Warszawa Bielany Żoliborz**

ANKIETA UCZESTNIKA POWSTANIA WARSZAWSKIEGO

1. Nazwisko ZERANSKA 2. Imię HELENA
3. Poprzednie nazwisko KOCARSKA
4. Imię ojca STEFAN 5. Matki JANINA z domu ZERANSKA
6. Data ur. 6.01.22.7 7. Miejsce ur. WARSZAWA
8. Pseudonimy STRUGA 9. Lewe nazwiska
10. Obecny adres zam. i kod ZMARA 22.10.1888
tel.
11. Stopień wojskowy PORUCZNIK
12. Zawód przed wojną lub przed Powstaniem, ewent. miejsce pracy
UCZENNICA
13. Adres przedpowstaniowy WARSZAWA UL. ORDYNACKA
14. Udział w kampanii 1939 r. (stopień, funkcja, oddział, szlak bojowy)
OBRONA CYNKWA
15. Działalność konspiracyjna (od kiedy, nazwy i kryptonimy komórek, oddziałów:
gdzie, pseudonimy, nazwiska i stopnie dowódców, przełożonych, kolegów)
od 1942 r. AK pluton 228 do "Studnia" Józef Kreski
16. Udział w Powstaniu Warszawskim (od kiedy do kiedy, nazwy i kryptonimy komórek, oddziałów: gdzie,
pseudonimy d-ów, ich nazwiska i stopnie, szlak bojowy, miejsca walk, pseudonimy i nazwiska kolegów itp.)
od paragonu na Żoliborzu
17. Odniesione rany (gdzie, kiedy, rodzaj rany)
i pobyt w szpitalach
18. Awanse i odznaczenia (kiedy, gdzie, przez kogo nadane, ewent. nr rozkazów) Wirtuti Militari
Krzyż Powstańcy, Order Srebrny, Waleczny etc.
19. Po kapitulacji Powstania (dalsza działalność konsp., ucieczka, pobyt w obozach jenieckich, koncent.,
pracy, gdzie, nazwy obozów, nr jenieckie, od kiedy do kiedy)
20. Zawód wykonywany po wojnie (ewent. ukończone studia wyższe, jakie, gdzie), stanowisko lub funkcja,
stopień naukowy; nazwa zakładu pracy lub najdłuższego zatrudnienia
Polskie Radio, Książka i Wiedza
S.G.P.S.

Dołącz fotografię z okresu
zblizonego do lat
1939-1945

Ewentualne dalsze informacje proszę zamieścić na oddzielnej kartce. W razie posiadania dokumentów, pamiątek, wspomnień, relacji, fotografii z Powstania i konspiracji oraz tym podobnych, proszę wykazać je lub załączyć kserokopie, fotokopie, odpisy itp.

Data

1.11.88

Stawomir Zerani
podpis

Warszawa, 15 lipca 2002

p 353 LWP II/3 Kopyta VM
Mocarska Żerańska - Kominek

Szanowna Pani Profesor,

bardzo przepraszam za tak znaczne opóźnienie w przekazaniu Pani informacji o mojej mamie. Oto i one:

1. Mój ojciec zmarł 19 marca 1977 roku w Warszawie. Po wyjściu z wojska pracował w Polskim Radiu (dział Zagraniczny, redakcja skandynawska).
2. Moja babka, Janina Mocarska, z domu Żerańska zmarła 3 listopada 1956 roku w Warszawie. Dziadek – Stefan Mocarski zmarł 29 listopada 1959 roku w Warszawie. Nigdy nie mieszkali z moją mamą. Aż do śmierci mieszkali przy ul. Słupeckiej (dzielnica Ochota) w Warszawie.
3. Brat mamy – Stanisław Mocarski, urodził się 29 maja 1919 roku, inżynier mechanik, zamieszkały w Kanadzie.
4. Starsza siostra mamy: Barbara Łaskiewicz, technik drobiarstwa, żyje, ma obecnie 85 lat.
5. Młodsza siostra mamy: Maria Szulc, lekarz pediatra, żyje, ma obecnie 78 lat.
6. Moje nazwisko po mężu: Kominek, z zawodu jestem muzykologiem, profesorem zwyczajnym na Uniwersytecie Warszawskim (Instytut Muzykologii, Wydział Historyczny).
7. Moja siostra Grażyna, po mężu Gebert (Żerańska-Gebert). Jest skrzypaczką. Na stałe mieszka w Finlandii, uczy w szkole muzycznej gry na skrzypcach.
8. Mama przeszła na emeryturę w roku 1982. Była osobą bardzo schorowaną: najpierw gruźlica (1963 r.), potem nowotwór jelita (ale łagodny), wreszcie gościec postępujący, skojarzony z chorobą wieńcową. Przeszła kilka zawałów.

11/4

Cierpiała na bóle migrenowe głowy. Zmarła z powodu zawału serca i zatoru mózgu.

9. Mimo słabego zdrowia była bardzo aktywna, lubiła wycieczki i podróże. Była wyjątkowo społeczna, miała wielu znajomych, którym bardzo często pomagała w różnych sytuacjach życiowych. Pochłaniała ogromną liczbę książek.
10. Jej życie było chyba średnio pogodne z uwagi na bardzo skomplikowany polityczny kontekst jej małżeństwa oraz stosunek do niej dalszej rodziny.

Bardzo serdecznie Panią pozdrawiam i dziękuję za ogromny wysiłek, jaki wkłada Pani w tak cenną publikację.

Sławomira Żerańska-Kominek

Przeprawa

Przez Wisłę miałam przeprowadzić się z Karolem, żołnierzem Armii Ludowej. Tylko kilka osób z dowództwa AK i AL wiedziało o planach wyprawy, która w połowie września miała nawiązać łączność między walczącym Żoliborzem a polskimi wojskami, które od kilku dni stały w wyzwolonej prawobrzeżnej Warszawie. Przygotowania okryte były głęboką tajemnicą. Szesnastego września dwoje powstańców wyruszyło wplaw przez Wisłę, aby nawiązać ściśłą łączność z Pragą i uzyskać pomoc dla naszej walczącej dzielnicy.

Wyruszyło nas dwoje: Karol z AL i ja z AK. Zapadła wrześniowa bezksiężycowa noc. Dość cicha, jak na noc powstania. Tylko od czysu do czasu rozlegały się pojedyncze strzały. Zbliżaliśmy się z Karolem do najbardziej wysuniętych placówek powstańczych. Za chwilę znajdziemy się na linii nieprzyjaciela. Minąć ją trzeba niepostrzeżenie. Zadanie nie łatwe. Trzeba przejść a raczej przeczołgać się przez działy dolnego Żoliborza, wśród szeleszczących przy każdym poruszeniu łodyg i grochowin. Każdy szmer donośnie rozlega się w nocnej ciszy, i może zaalarmować wroga. Wynurzymy się w wyschniętą płataninę roślin. Błogosławiony wiatr porusza liśćmi i głuszy nasze kroki. Jeszcze kilka metrów wśród zarośli - i już asfaltowa żoliborska autostrada ciągnący się wzdłuż wiślanego brzegu. Choć ni ma księżyc, w ciemnościach lśni jasno, jakby ją kto oświetlił. Nocą szosa zawsze bieleje. Jak przebiec przez nią niepostrzeżenie, jeśli nawet leżąca na niej gałązka widoczna jest jak we dzień - a na prawo, gdy się dobrze wyciągnie głowę, widać spacerującego miarowym krokiem niemieckiego wartownika?

Ale już zdecydowaliśmy. Gdy tylko wartownik odwrócił się aby zmienić kierunek marszu - błyskawicznie, bezszelestnie przesadziliśmy kilkumetrową wstęgę asfaltu i rozpląszczyliśmy się w trawie. Udało się! Teraz przeczołgać się po trawie kilkanaście metrów dalej wciąż w kierunku Wisły...Wokół cisza. Czołgamy się powoli, wbijając wzrok w ciemność. Nagle przeszkoda - siatka, chroniąca kort tenisowy. Jak na złość zupełnie cała - pociski, które tak zruinowały Dolny Żoliborz, nie uczyniły jej najmniejszej szkody. Obejść - niesposób! Przeskoczyć niepodobna! Przeciąć? -nie ma czym. Zbliżyliśmy się wzdłuż siatki do mizernego drzewka i pod jego nikłą ochroną zaczynamy się wdrapywać na ogrodzenie. Siatka zdaje się - brzęczy jak tysiąc potępieńców...Żeby tylko wartownik nie usłyszał! Nagle gdy przekładaliśmy nogi na drugą stronę, błysk: to 'choinka' rakietowa oświetleniowa. Widać wszystko jak na dłoni. Płaszczymy się na cińkich konarach drzewa, stapiając się z nim w całość. Nareszcie znów ciemno. Zręczny skok. Coraz bliżej Wisła, ale na brzegu znów niemieckie posterunki. Równiutko ciągnie się zarys wiślanego wału. Tuż za nim Wisła! Byle znaleźć dogodne miejsce, gdzie można by się spuścić z wału w dół, nad wodę. Ale cóż to za dziwny dźwięk? Mimo całej grozy sytuacji, ogarnia nas chęć śmiechu. To chrapanie śpiącego: oczom jawi się sylwetka 'budy', ciężarówka, rzut oka w prawo - to samo. Czy wystawiono wartę? Ale wokoło panuje tylko cisza, przerywana chrapaniem. Ciągłe czołgając się, kryjemy się wreszcie w przybrzeżnych wiklinach. Już pachnie Wisłą. Czołgające się ciało wyczuwa pod sobą miękki piasek. Już blisko!

Nagle donośny głos, prawie tuż nad głową: czy to ty, Hans? Jakaś przytłumiona odpowiedź. Zaszleściły krzaki, zachrzę-

4/7

ściła trawa łamana ciężkimi podkutymi butami. Czy coś wyczuli, może usłyszeli? Czyżby przeprawa miała skończyć się klęską?

Karol zdejmując z pleców pepeszę, przed sobą kładziemy granaty. Żywi nie damy się wrogowi. Krcki zbliżają się, są już obok, jeszcze chwila, a but traci leżącego... Nagle błysk! Huk! z gwizdem śmignęły odłamki pocisku, który padł nie wiadomo - czy od strony powstańczego Żoliborza, czy ~~xxx~~ z praskiego brzegu. Wrzasnął raniony Niemiec, zamieszanie, ruch - powleczone rannego w przeciwną stronę. Sekunda odprężenia - teraz szybko - nad Wisłę. W porównaniu z trzygodzinnym czołżeniem reszta zadania jest prosta: przepłynąć Wisłę.

Butelka z olejem rzepakowym, który miał zabezpieczyć skórę przed chłodem - pusta. W czasie czołżania olej wyciekł z niej do kropli, a przecież to powstańcy z Żoliborza odjeli go sobie od ust - dla łączników... Nocny chłód przenika do kości. Mimo ruchu ziać ogarnia ciało. Ubranie zwinięte w ciasny pakiecik nasiąka wodą i ciąży, ciągnie do dna. Trzeba je rzucić. Przed swoimi z prawego brzegu łącznik stanie nagi. Ale to głupstwo, kto by o tym myślał! Czernieje linia ostatniego przed lądowaniem nurtu wiślanego. Jeszcze kilka minut wysiłku - i pod nogami twardy, zbawczy grunt. Zadanie wykonane.

Łączność z wojskiem polskim, z II Dywizją Armii Polskiej została nawiązana. Nocą, pod osłoną, dymną, zorganizowaną przez stojące na Pradze wojska, tym razem już łodzią Karol popłynął z powrotem, wioząc ze sobą radiostację.

Ja zostałam na Pradze. Przez trzy dni czekałam przy aparaturze odbiorczej na wieści z Żoliborza. Wreszcie aparat przemówił. Był to komunikat powstańczego dowództwa AK i AI z Żoliborza. Ich nowa radiostacja działała - Karol po raz drugi wykonał zadanie.

III / 1 Materiały dotyczące rodziny relatora

- Dokumenty z Centr. Archiwum Wojskowego dot. męża E. Żewońskiego,
E b-d-J, rkps, kopia, k. 5, s. 1-5

CAW, a.p. ppłk. Zeran'ka Emanuel, korp. polsk.

III/4/1¹

Zarys Życiorysu

Kpt. - NDWP 19.12.45

Mjr - Uchwa. KRN 22.07.46

Pptk - MON 1.07.52

W Polsce aktywny praca na Umie. Państwa w l. 1929-1935.

ANP (Wyim. kłosa Siłowy Zaprawy) 1947-1951.

z tyt. mjr. nauk polsk.

języki - rosyjski, francuski, niemiecki, polski

Od 07.45 - PPR

Od 12.48 - PZPR

Rodzice zamieszkałi przez Niemców

Heinricha Gottlieb i Ruchela, z d. Kacyk.

Rodzeństwo - nie żyje

brat - Aureel, aktor, ur. 1916r.

siostra - Serafina; 1924, uczeń, komunist

Dziewci:

Stanisław - 10.01.1946

Grażyna - 28.01.1949

Przebieg pracy zawodowej i st. wojsk.

33-35 Marcel Pemin, Paryż - robotnik

35-36 Firma obrabowa w Paryżu - rachmistrz

36-37 st. w armii Tokew.

38-40 ?

40-41 Zw. Zw. Prac. Umie. Państwa - inspektor ubezpiec. socjal.

03.42-07.42 43 Gward. Dyw. Piech. - kolumna

07.42-02.43 Ofic. kłosa Piech. - clem

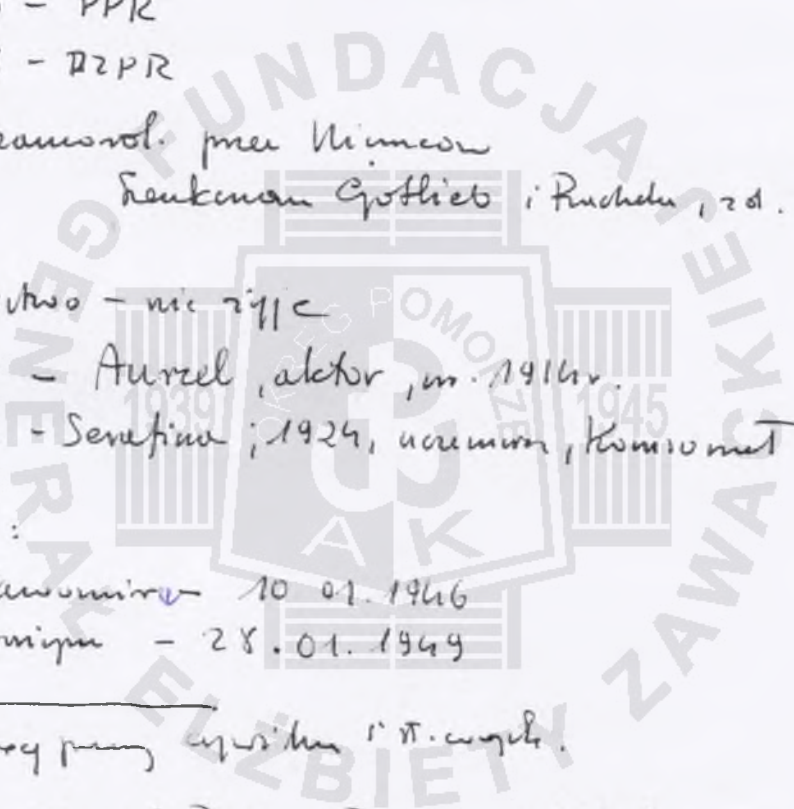
02.43-08.43 43 Gward. Dyw. Piech. - dwa plutony

43-53 st. w WP

1953 - Poltura Ruchel - krypt. Program dla zaprawy
- zca nacel. resolutum

(mistrz) - Komitet do spraw Ruchel i Telewizji:

L. dz. 1754/WX - 412/07

Ochotniczo

KW, Sr. KZ,

Order Genowoj Gwardy

i wiele innych upamiętnień.

Staża w WP i MBP

09.43 - 04.44. - Gpp ZDP - pom. neta związku

04.44 - 07.45 - ZDP - pom. neta związku.

07.45 - 10.45 - Z.P.W. OW 4 - kier. osad. wojsk.

10.45 - 04.46 - D.O.W. IV - pełnomoc. ds. osad. wojsk.

04.46 - 47 - III Wicemin. Obr. Narod. - referent prawny Wydz. Inspekcji.

47 - 48 - Szef. Gen. II Oddz.

48 - 51 - M. B. P.

51 - 12.52 - Akad. Wojsk. Polst. im. F. Dzierżyńskiego
Wydział. Techn. ZSR i urządzeń robot.

28.05.53 - przeniesiony do rezerwy.

Chrześcijański partyjnie na tow. Związku Emancypacji
Kobiet Zwiast. PZPR nieobchodząca Związek. MBP.
Odpis wydz. z teczek pers. - M. B. P. z poleceniem ppłk.

Astora Szymon

w dn. 8. XI. 1951r.

już to tajne

" Tow. mjr. Zdzisław - Emanuel powiast na stronie Naszemu
Wydz. Kwatermistrz. - Eksploatacyjny. het. Związek. MBP od maja 1950r.
z pracy zawiad. wyw. są zle... Wieloletnie praca o zwol. z tej
pracy... Kończąc obywatela przy sylwestrowym nowim jako mierzba i zwracania
miałca... Jesteście ich o zwol. partyjne, które Komitet Zwiast.
powiast tow. Zdzisławemu jako np. zorganizowania wystawy "Pracownik
Kwatermistrz. Powsy", lub wystawy poświęconej pamięci Feliksa Dzierżyńskiego.
lub brewwarian powiastym odciałem w akcji Plebisytu Polkoju
tow. Zdzisławemu wykonywał polecenia mierzba... "

Wzrostek o murze. na ppłh. zohu. 21.V. 52.

III/1/3 3

Wykładałca Hist. Powstania i Międzywojnia. Ruch Robot.
(muletyczne historyum ZSRZ)
ul. Ofic. Gł. Poch. w Jwanowo-Wozniostan

Opinia b. przytywa na
sykwestru wiadomości o komunizmy

Opinia Stribowa za chw. 1.II. 51 do 1.II. 52.

Juliusz wykładałca - opini przytywa
Juliusz ^{Podsek} ~~wykładałca~~ - dwa gony
Juliusz wykładałca - stabe przytywa. opybiluwas hura

" W pracy partyjnej nie brakuje polemyki, ale nieabyt
głębokim rozumieniem dyscypliny partyjnej co jest przejawem
inteligentnego indywidualizmu. Stosunkowo stabe przytywa
z wyrażeniem pochlebia. Mnie udało pracować nad
umyślnie braku języka i umyślnie braku
które są wyprodukowane stągolek. przytywa za gminy. "

Szet Katedry Historii Polchu.
Akad. Wojak. - P. W. F.
In. F. Dzwonkowski
płh. Zatorcha

Opinia Stribowa 9 prymoch. na polst. adit pers.
w chw. 11.V. 1953.

" Za polewanie faktury, merytorycznej z prawdy stągolek
z mentosei, obok usygul siebie i walciny wzrost wyhlucowy
z PZPR i zwol. z WP.

Podamut w zycuymialu i składe pers. ze w obr. chw 1939r.
niektór chw KP Lotchy, KP Francji. one ze byt przytywa
pnie policy za wy składe pers. Rewol. Faktury te byty merytorycznej
z prawdy chw letonij wż przytywa. "

" Mnie pracować w aduimichy, kanolka lub ukolmekowa
wykładałca przytywa. w wy polstychy "

Podpust. - Szet Zanolu III Kach 6 Z P
Stągolek płh. 56

Akt zmienny naziemny
12. IV. 1947.

1/4 9

Przebieg Mink W-uy

za Przebieg (Zb. Kempka, het Rewka Adm. - Samowol.)
Piscar'olov.

Na podstawie art. 2 i ust. 8
delonek z dn. 10. XI. 45.

o zmianie i ustal. imion i nazwisk (Dz. U. R. P. Nr. 56 par. 310)
wobec osoby. Schenkmanowicz Emelina, ur. 27. IV. 1910.
w Rydze, 1. Gofthida i Rucheli i d. Ruchel znowu
na inny nazwisko w dowodzie Schenkman na nazwisko Zennich.

Zanim to nastąpiła ona w zony Helmy, Erika Stefan i Yancy
z Zennich, matki: Mowczulski, ur. dn. 27. V. 1922 r. w Warszawie.

Z chwilą otrzymania nowego dowodu imię osoby obywatel
Schenkman Emelina powróciło do nazwiska Zennich.

R-2 Pers. Nr 643 z dn. 25. 05. 53

z dn. 26. 05. 53
zawieszony z wyroku n. zawiadom.
i p. nastawiony do rezerwy

Dyploma Służ. Ertow. St. Zagr. w W-uy, nr 34

w l. 46/47 - 49/50
odbył służbę st. dowódcy
na Wydz. Dypl. - Konsultacyj
i wydział st. mjr. n. polsk.
wyd. 15. 01. 1952.

Dalbrey st. wojennej opyt. p. m. m. 21. XII. 1969 r.

W Gpp. w II Wydz. Służ. a nast. w II Oddz. Służ. Dypl.
jako tłumacz, a nast. p. m. n. 11 Octob.

Udział w walkach, pool Warszawy, w wypraw. W-uy, Ross. Ostry,
wst. Pomocni, 10. 06. Berlin.

Po zakt. okresie odkomend. do organiz. osmol. wojsk.
na Wew. Zach.

ZVCIORYS

* (24.III.1952)

III/15 5

Inform. o popytal: do KP Łódź podskarł. okres. krocłky.

Po uk. gimn. w Rydze w 1929r. wyjechał na st. ^{prawy} ~~met.~~ do Paryża

w wojnie Totew. st. w ^{prawy} Karthyl. ciżłowy. jako neregularne (1936-1938)

Po wojnie przeniósł jako aplikant a jeol. z adw. wysłuchi.

Jakożem udzielał lekcyj franc. i niemiec.

Po ustanow. wt. sowiec. jako komisare niemieckimoci znacjonaliz.

Następnie jako inspektor ubezpieczeni. przy Zw. Zawod. Prac. Handlowych.

26.06.1941 wymanewer z Rygi z Gwardią Robotniczą
na wschód.

6.05.42r. powołany do rezerw. armii (to zdaniem podskarłemu
do Łotew. Dyw. ^{oświadczaniem przy kozy})

Stambol do St. Ofic. w Ywano - Woźniseniskie. Ułomny
ze st. lejtendant (ppr.) i na dow. plut. Łotew. Dyw.

wc Lwów 1943r. odkomend. do WP (I Korpus, Strzelec)

Po zako. woj. odkom. do osad. wojsk.

Następn. w Katoricach (D.O.W 6) jako reżym. of. osad. wojsk.

W III 47 przesuni. do W-wy.

1947 - 1948 st. w II Oddz. St. Gen.

W 1948 odkomend. do M. B. B.

Od X. 51. z powrotem w wojnie.

Następnie fragment, który musi zawierać
podjęnięcia:

" Od roku 1928-1929 systematycznie skupowałem KP Łódź.

Współpracowałem z grupami ~~antypaństwowej~~ komunistycznej
rewolucyjnej formacji za co zostałem w 1935r. wydalony
z Francji. Po powrocie do kraju (Łódź) w dalszym ciągu
współpracowałem z partią i m. in. na terenie wojaka i
głównie kolportowałem broń. Kontakt z partią był jedynym
kierunkiem "

IV Korespondencja
- listy z lat 2002-2008.

Warszawa, 29 października 2008

FUNDACJA	
„Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek” w Toruniu	
Wpłynęło dnia:	7.11.2008
L. dz.	1720 / 454-412 / 08

Fundacja
„Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Polek”
ul. Podmurna 93
87-100 Toruń

Szanowna Pani,

bardzo dziękuję za III tom *Słownika Biograficznego*... Jestem wdzięczna za tak szczegółowy i kompetentnie przygotowany biogram mojej Mamy, choć żałuję, że nie został opatrzony zdjęciem. Wydawało mi się, że swego czasu zostało ono przekazane pani prof. Zawackiej.

Znalazłam też trochę drobnych nieścisłości, które będzie można poprawić przy kolejnej edycji książki.

Proszę złożyć pani prof. Zawackiej najserdeczniejsze podziękowania za wielki trud włożony w przygotowanie *Słownika* wraz z życzeniami wszelkiej pomyślności.

Prof. dr hab. Sławomira Żerańska-Kominek

FUNDACJA
„Archiwum i Muzeum Pomorskie
Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek”
87-100 Toruń, ul. Podmurna 93
tel. 056 65 22 186, e-mail: fapak@wp.pl
NIP 956 16 25 127; REGON 870502736
KRS 00000 41692
Nr r-ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

Toruń 17 X 2008 r.

l. dz. 1 692/a/08

kopie

Pani Sławomira Żerańska

Warszawa 02-784

Szanowna Pani,

W imieniu prof. Elżbiety Zawackiej przesyłam Pani III tom *Słownika Biograficznego Kobiet Odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari*, w którym jest opublikowany biogram Pani śp. Matki Heleny Żerańskiej z d. Mocarskiej. Będziemy wdzięczne za wszelkie uwagi, sprostowania i uzupełnienia dotyczące jej biogramu, a także całego III tomu.

Pani Profesor, która niestety niezbyt dobrze się czuje, przesyła serdeczne pozdrowienia i podziękowania za Pani pomoc.

Z wyrazami szacunku

Dorota Kromp
Dorota Kromp

Sekretarka prof. Elżbiety Zawackiej

Załącz.

- 1) *Słownik Biograficzny Kobiet Odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari*, t. III

N 311/02

24 06 02

do księdza Moczarski
b. MN

fel Zevaniska Stawomise

- zapytaniu, czy jest córka Moczarskiej
prośba o dane o braci Moczarskiej
i całym jej rodzinie
- obywatela podać wyświeci dane
z tego mojego listu, który
wyśle jutro

wydaje mi b. zadawalne z kontaktów
[nie wiem, czy przeżywa i czy był
pytani o dokumentację]

brat Moczarskiej numer w
Nauce

Toruń 21 06 02

Pani Grażyna Żerańska

Warszawa

Szanowna Pani,

Przygotowuję do druku Słownik Kobiet Odznaczonych Orderem
Wojennym Virtuti Militari za udział w walkach niepodległościowych lat
1792-1945. Było ich ogółem przeszło 350, w tym Pani Matka.

Biogramy odznaczonych winny być bardzo szczegółowe. Dla Matki Pani
jest on prawie gotowy, brakuje jednak pewnych dat biograficznych.

Proszę Panią o uzupełnienie następujących danych:

Data i miejsce śmierci ojca Pani,

*Kiedy Helena na emeryturę
od kiedy na emeryturę, gdzie pracował.*

Data śmierci ojca i matki Pani matki - dziadków Pani; czy mieszkali z Pani
matką?

Imię, zawód i ewentualnie data śmierci brata z Anglii Pani matki?

Nazwiska i zawód i ewentualnie daty śmierci Pani ciotek - siostr Pani
matki, Marii i Barbary?

Nazwisko męzowskie i zawód Pani i Pani siostry Sławomiry, córek Heleny

Byłabym Pani bardzo wdzięczna, gdyby Pani zechciała uzupełnić dość
skąpe dane, jakie Pani i Pani siostra podały w ankiecie z 1998r. oraz matka
Pani w relacji własnej o przeprawie przez Wisłę w dniu 16 września
1944r. Bardzo mi zależy na poznaniu życia Pani matki, także po przejściu
na emeryturę; kiedy to nastąpiło? Czy matka chorowała, czy miała
pogodne życie? Czym się interesowała w życiu najbardziej? Chciałabym
postać matki Pani przedstawić w sposób możliwie pełny, i być może

pytanie o te osobiste sprawy

listy
zenoemsko.doc

W.3M/02

b.m.v.

Toruń 25 VI 2002 r.

Kopie

Pani Sławomira Żerańska

Warszawa

Szanowna Pani,

W myśl wczorajszej rozmowy telefonicznej bardzo proszę Panią o uzupełnienie następujących danych:

Data i miejsce śmierci ojca Pani, czym zajmował się po wyjściu z więzienia? *wojaka?*

Data śmierci ojca i matki Pani matki (dziadków Pani); czy mieszkali z Pani matką?

Imię ^{matki matki} i zawód brata Pani matki? *głównie architekt.*

Nazwiska i zawód i ewentualne daty śmierci Pani ciotek - siostr Pani matki, Marii i Barbary?

Nazwisko mężowskie i zawód Pani i Pani siostry Grażyny, córek Heleny.

Byłabym Pani bardzo wdzięczna, gdyby Pani zechciała uzupełnić dość skąpe dane, jakie Pani i Pani siostra podały w ankiecie z 1998 r. oraz matka Pani w relacji własnej o przeprawie przez Wisłę w dniu 16 września 1944 r. Bardzo mi zależy na poznaniu życia Pani matki także po przejściu na emeryturę, kiedy to nastąpiło? Czy matka chorowała, czy miała pogodne życie? Czym się interesowała w życiu najbardziej? Chciałabym postać matki Pani przedstawić w sposób możliwie pełny. Proszę też o możliwie wyraźne zdjęcie Pani matki.

Łączę dla Pani i Pani Rodziny serdeczne pozdrowienia dziękując z góry za tak ważne dla naszej publikacji dane.

E.Z.

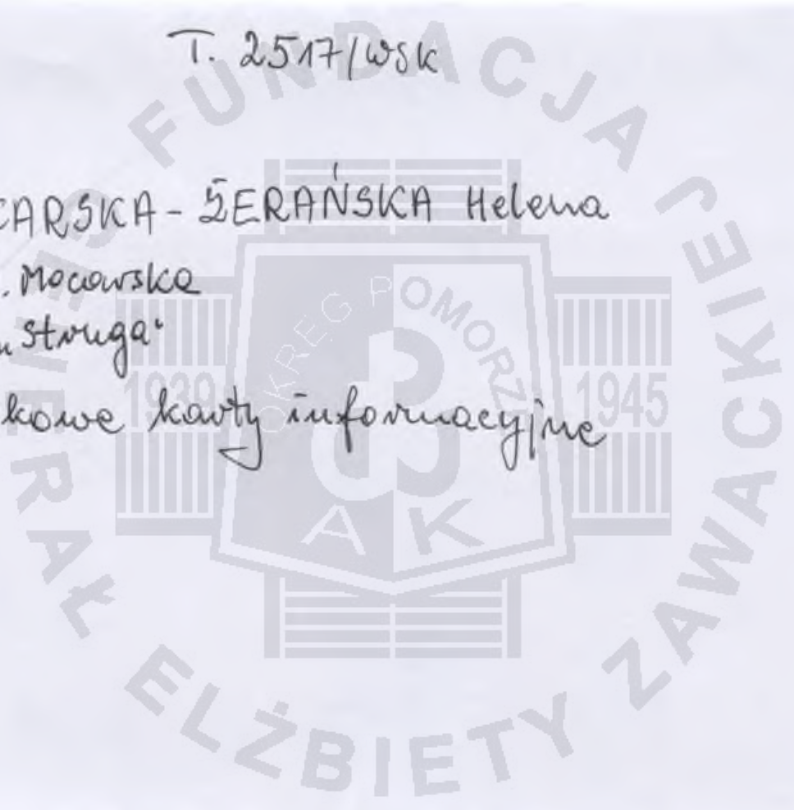
4757

T. 2517/wsk

AK
19-100

MOCARSKA-SERAN'SKA Helena
z d. Mocowske
ps. "struga"

V Nazwiskowe karty informacyjne

i

2517/108 v.143 K.11: ~~ZSRP-LWP- AK-LWA~~
Powstanie
I Armia WP

+ ŻERANSKA - MOCARSKA Helena
z d. Mocarska

Zródła informacji:

Relacja własna

Ankieta uczest. Powstania Warszawskiego

Przeprawa /wspomnienia/

Złożono:

Archiwum pomorskie AK
87-100 Toruń ul. W. Garbary 2.

I. Król./00

Lin / 211.

		bez teorii	Nr. karty 595
1	Nazwisko	Leranska	
2	Imię	Helena	
3	Data ur./rozmię	-	
4	Stopień wyszk./tytuł	-	
5	Organizacja	LWP?	
6	Przydział org./jedu	-	
7	Funkcja	-	
8	Nr. kryża	-	
9	Źródło	PRL 2	

VM

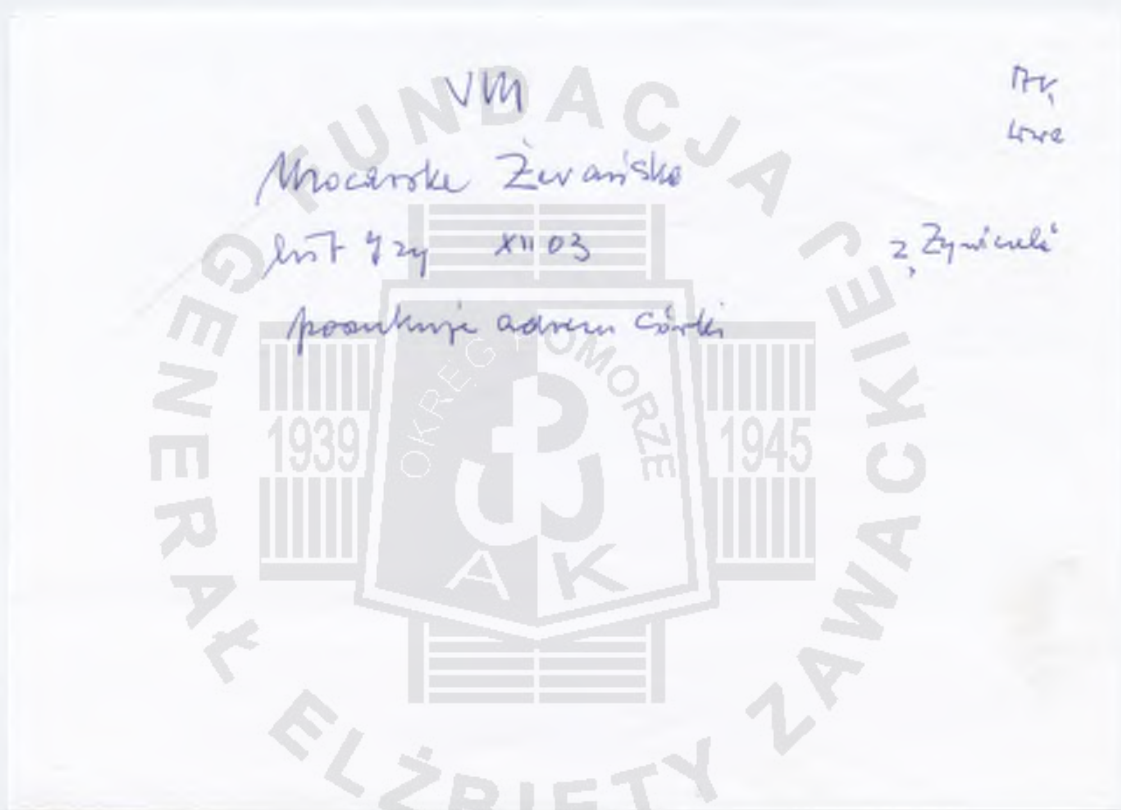
LWP

Mocarska Helena Zevaiske

" W noc z 15 na 16, IX, 44 Kpt "Karel" (Karel Nizickowski)
z AL i "Struga" (Helena Mocarska) z AK przepłynęły
się przez Wisłę namiarali Tarcuści z dow. "Atun" WP.
Kpt "Karel" wraca po paru dniach z oficerami Tarcuściami
mi WP i radiostacją.

Zob. Ludność cywilna w Powst. W-ślim. Wroc 1974
t. 3 s. 486

118

174
40re

T. 2517/10h VM

AK
Warszawa

++ MOCARSKA Helena
zam. Żerawska
ps "Struga" por.
przeprawy przez Wisłę, nawiązanie
kontakty w szeregach Łączności z dala
relacja z sytuacji Powstania

Łob
Żołnierze Łączności Walkącej Warszawy
Kazimierz Malinowski
Instytut Wydawniczy Pax
Warszawa 1983
str. 285, 286, 305

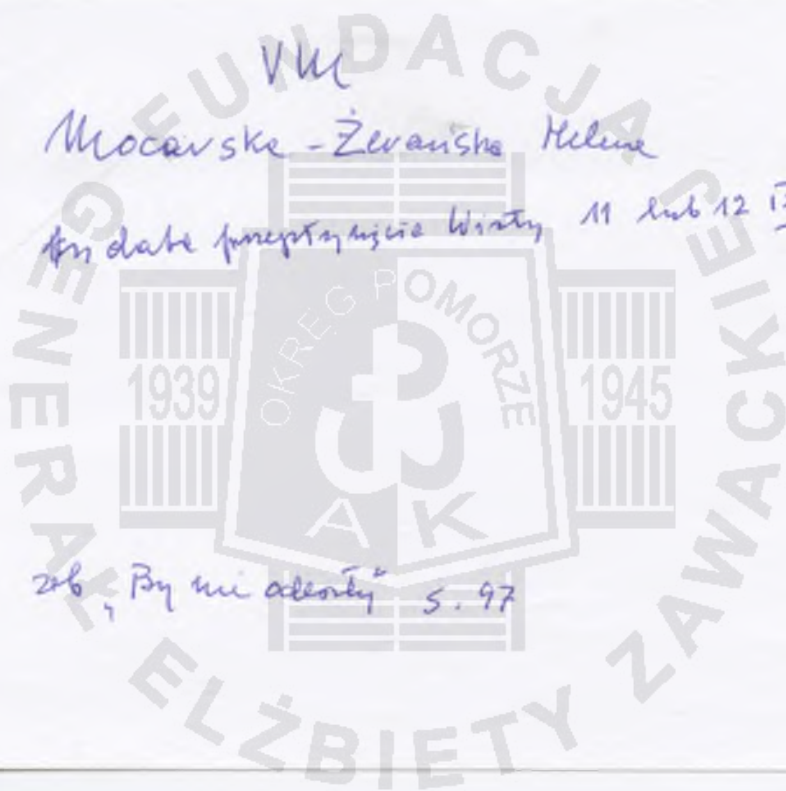
DKut
03 2003

1977

VIII
Mocarska - Żerawska Helena

Przede wszystkim Wierzy 11 lub 12 IX 44

26, By mi odczytać 5. 97

LUP

VM

Mocavské - Ževan'ske Helina po Stronpe

- 15. srpna 2. 14. na 15. srpna 1945, skupina
- 1. kapitán Radoslav Wajtkowski a kaval. z PLH (přesvědčení)
- 2. mužská přítk Ževan'ske, vplav Wierke
- 2. Zásobna na Prage, by mavorzaci bezpřímědny
- kontakt z důvodstvem 1. Arm. WP

→ Byl mi odeslán 5. 97

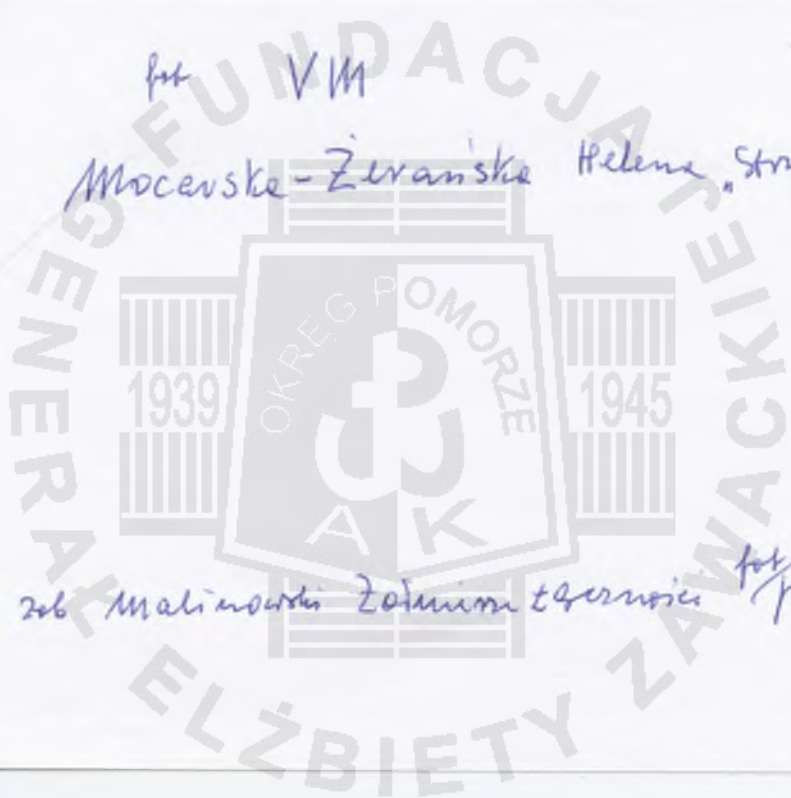
→ K. Malinowski a Helina v službě týmu
272, 285, 286, 305
144

177

for VM

PK
kwa

Mocvska - Żiraniška Helena „Struga”

zob Malinowski Zolniam tczewski

for

pos. 272, 286

285, 305

i

T- 2517/WSK

V M

ŻERANSKA Helena z d. Mocarska, pseudonim "Struga"
c. Stefana i Janiny Żerańskiej, ur. 6.I.1922r.
w Warszawie.

Mobil. 1.X.1944r.-demobil. 1950r w stopniu
porucznika. "Struga" została w II Dywizji
Piech. I Armii Wojska Polskiego przeszła szlak
bojowy od Warszawy do Łaby

Odnaczenia : Krzyż Kawalerski COP, Krzyż Wal-
lecnych i inne oraz Order Wirtuti Militari
Warszawski Krzyż Powstańczy oraz odznaczenia
pamiątkowe.

1950r. -redaktor w Polskim Radio a od 1959r
w Wydawnictwie "Książka i Wiedza.

Zmarła 22 października 1998r.

I.Kró1./03.

i

UM

LWP

ppor. ŻERAŃSKA Stefanie

- u.n. 1922, odznaczona UM

Zob. "Epitafium", Zielone Góry 2000,
s. 2

Ł. W. T. 05

i

VM

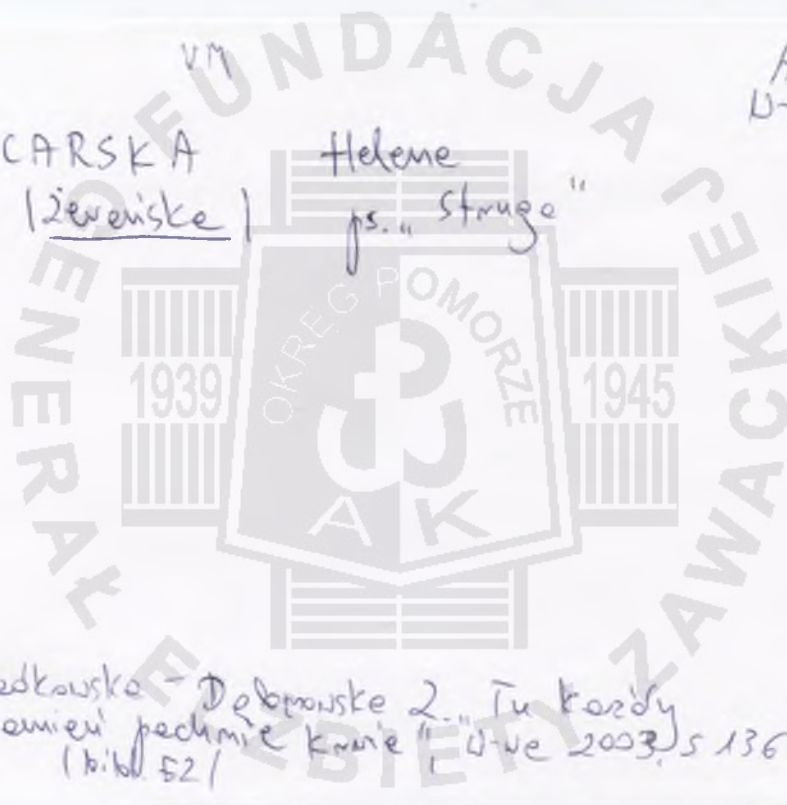
AK
D-we

MOCARSKA

(Zieweniska)

Helene

ps. "Struga"

Zob. Sedkowska - Dobrowska 2. "Tu każdy
kamień pechowiec kłanie" D-we 2003, s. 136
(bibl. 52)

Dk. IX 04

p. 643/05

NM

B33A

(kopie
NM)

TH
bore

Zavani'sta

podle smery HU, fobere platen? in Zpivale
Zolikon

tel 8 11 05 do SZ, ze chce pryziac
biuram Zvaziky ale chce upozornit

do zbirania danych w Z. Basidne
Odontolog do Kurbelku z jedn. Skyp

→ o pismu do FHPM

Zrt Pavla'sta - konopady z ranady
byse w jidnym plateni
ne Zolikon

VM

Mocarcka-Zerańska Helena „Struga” AK
ur. 1922 - Tarcinicko T. Jedrychowskiiego „Szrapnel”
w 1943 przydzielona do oddz. Tarcinicki Obw. II z oddz.
dyktacji. Od V. 1944 w partach „Kreminy” a od 1.VIII
w plut. Tarc. nr 228 jako Tarcinicka. W pietnocy
dniach Powst. W. przesła z rozkazem „Wycieczka” z mel-
dunkami do d-cy Obw. „Mondeta”. Później była w
stwierdzonej przy obsłudze Centrali Obw. Składnicy Meldun-
kowej. W noc z 16/17.IX.44 przepłynęła Wiłcys
(z por. K. Węchowskiem „Katolem” z AK) do Łodzi
z dyw. WP na Pradol w celu wyskoku pomocy
w formie wsparcia artyl. dla powstańców Żoliborza
Wielona do Szolcu z dyw. przedwy 1 Armii WP
przebieg szlaki bojowy do taty. W L.WP pełniła
stwierdzone do V. 1950. Odruszenie 2x KW, VM,
Kryjów Partyzanckie i inn.

verte

W. Sachurska - Kobiety w tajemności
Kł : O. W. - świątka ZWS - AK, Wron 2000
s. 258
[bibliografia]

Książka nie ma indeksu

JM-K

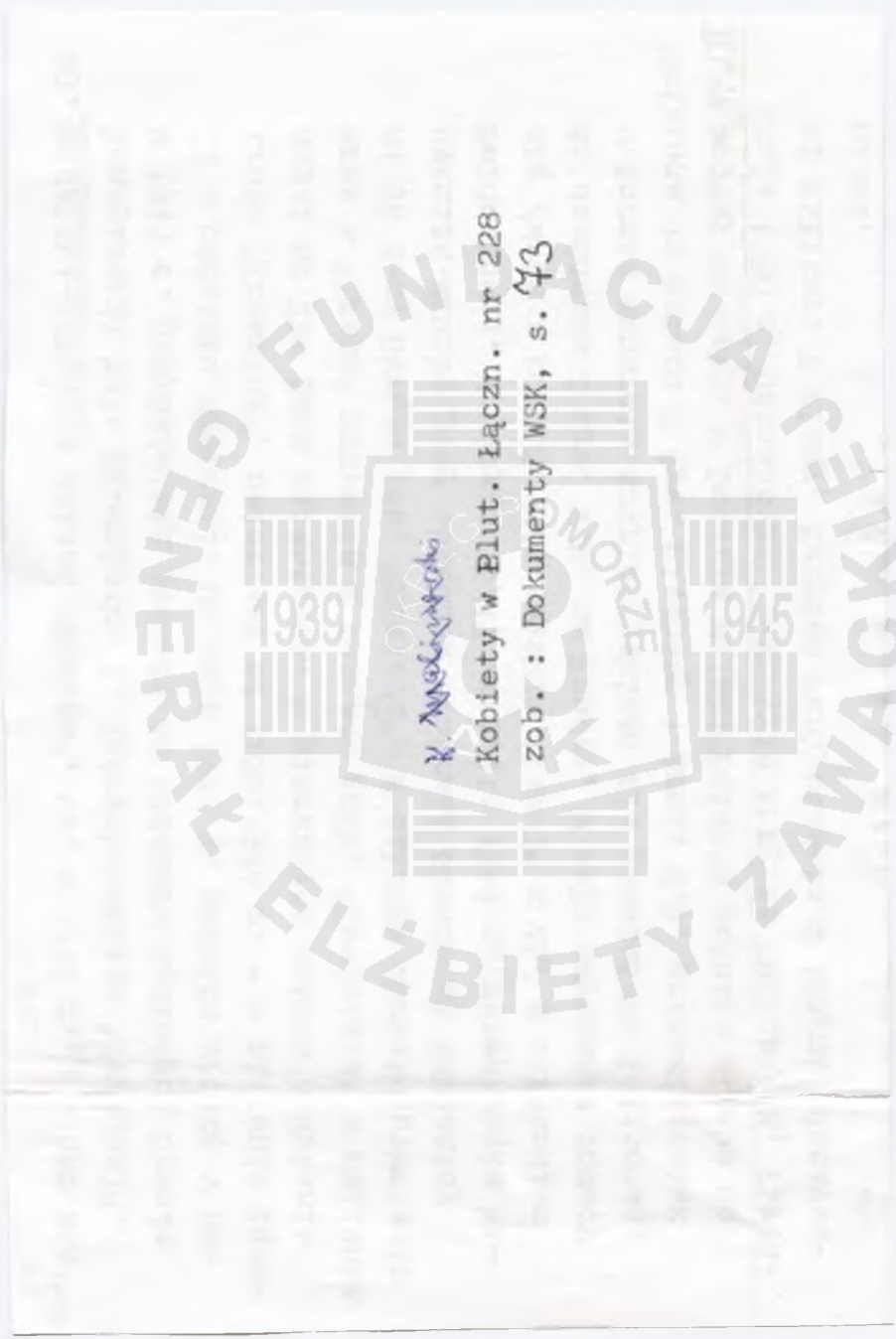
AK

AK
Hre

60. MOCARSKA-ŻERAŃSKA Helena "Struga", ur. w 1922 r., w okresie konspiracji była łączniczką T. Jędrychowskiego "Szrapnel". W 1943 r. przydzielona została do oddziału łączności Obwodu II z oddziału dywersji. Od maja 1944 r. pełniła służbę w patrolu "Krzeminy", natomiast od 1.03.1944 r. - w plutonie łączności nr 228 jako łączniczka. W pierwszych dniach powstania wraz z "Ireną" przeszła z rozkazu ppłk. "Żywiciela" z meldunkami do d-cy Okręgu płk. "Montera". W dalszym okresie powstania pełniła służbę przy obsłudze centrali Obwodowej Składnicy Meldunkowej. W nocy z 16/17 września 1944 r. przepłynęła Wisłę /wraz z por. K. Więckowskim "Karol" z AL/ z meldunkiem do dowództwa 2 dyw. W.P. na Pradze, w celu uzyskania pomocy w formie wsparcia artyleryjskiego dla powstańców Żoliborza. Wcielona do sztabu 2 dyw. piechoty 1 Armii W.P. przeszła szlak bojowy do Łaby. W Ludowym Wojsku Polskim pełniła służbę do maja 1950 r. Odznaczona: 2-krotnie Krzyżem Walecznych, Virtuti Militari V klasy, Krzyżem Partyzanckim i innymi odznaczeniami.

TCh98

verte

T. 2517/WSK

AK

W-wa

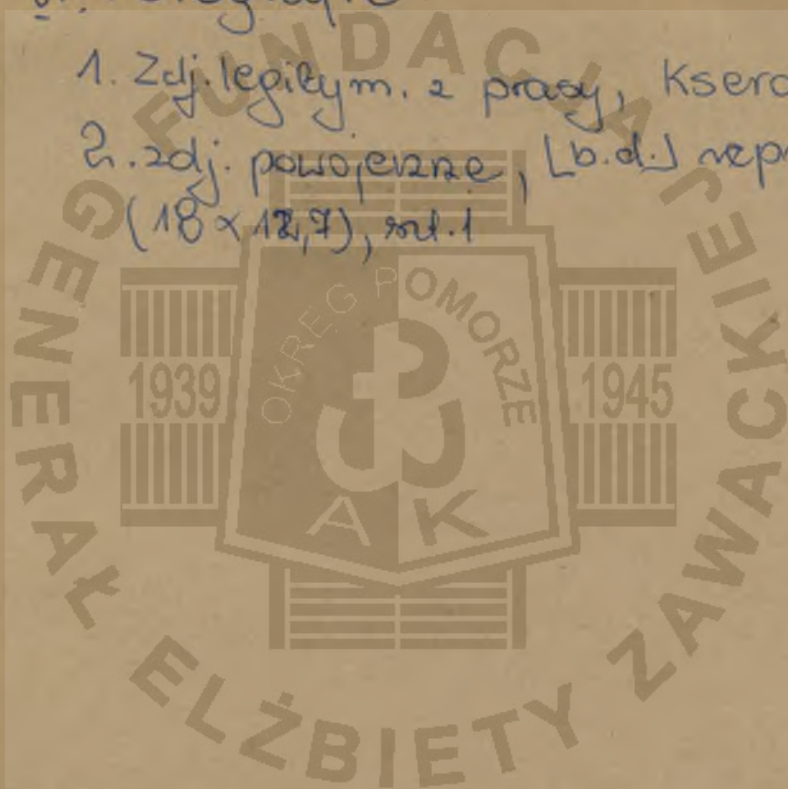
I Armia

LWP

Por. MOLARSKA Helena
zam. Żerawska
ps. „Struga”

VI. Fotografie

1. Zdj. legitym. z pracy, Ksero - szt. 1
2. zdj. powojenne, Lb.d.1 reproduk. - powiększ.
(18 x 12,9), szt. 1

i

T: 25/1 WSK KW VM

AK
U-WR

MOGARSKA HELENA

pn. „Struga”

IERAŃSKA

Helena „Mogarska” („Struga”) i Wiesława Bakiera „Czarnecka” („Krystyna”). Łączniczki Armii Krajowej zgrupowania ppłk „Żywiciela” (Mieczysława Niedzielskiego). Wysłane w różnych terminach, ale z jednako- kowo ważnym zadaniem: dotrzeć z Żoliborza poprzez Wisłę na drugi brzeg, gdzie szykowały się do ataku na Niemców pododdziały I Dywizji Kościuszkowskiej W.F.

Obie dziewczyny wykonały to zadanie, przepływając rzekę — pod ogniem nieprzyjaciela — na odcinku Żoliborza. „Struga” wstąpiła potem w szeregi 1-ej Armii Wojska Polskiego i przebyła jej cały szlak bojowy, aż do Berlina.¹⁵⁾ Odznaczona „Krzyżem Walecznych” i wielu innymi odznaczeniami polskimi i sowieckimi.

Pokm. T. p. nobl. n. 223.

„Kno wka” nr 25 (139) / 1801-1865

2. Dwanaga - Wisłomiki
pazie kobrecu

D.Kw. 11-2000 m.

URTE

Por. HELENA MOCARSKA — ps. „Struga” — łączniczka Zgrupowania A.K. ppłk. „Żywiciela” (Mieczysława Niedzielskiego).

2 Dajewo -
Dajewo -
„Nasze koleżanki”

15) Razem z „Strugą” przepłynął wtedy w nocy z 16 na 17 września 1944 roku kpt. A.L. Karol Więckowski, obecnie pułkownik rezerwy, zamieszkały w Warszawie. Razem z „Krystyną” płynął porucznik „Zygmunt”, oficer „A.K.”, którego „Krystyna” kilkakrotnie nawet „holowała”, ciągnąc go za włosy i podtrzymując go gdy osłabił.

T.2517/wsk

imcawskie Zewaiske H.

NOCARSKA - ŻERANŃSKA
13 042

22 Ministerstwo Higieny MS

Żeranińska

1. N

2. I. ps. Helena Skpamię?

1922 67

3. ur.

ppow

4. st.

LWP (epst)

5. Org.

przychodnia Pk LWP
po Powiatu

Kadry Pk

1 Armia WP

6. przydz.

specjalista

7. funkcje

adres cichy,
ul. Dmickiego 8 m 47
tel 641 71 79

8. nr

1751 - 74^u

9. źr.

Wzrost: PRL z. 99, PRL z. (1974)

nr karty 595

Jan

1. Żenawska, Helena, - 12 kwietnia, - 1 - 1974. 10.09. s. 99
Hnat. RRL

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10

Aut: W. Krowczyński
K. Maciejewski

MOCARSKA-ŻERAŃSKA Helena

